

International Journal of Social Sciences

ISSN: 2587-2591

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.11.8>

Volume 6/2

2022 p. 119-157

**KAPTANIDERYA KÜÇÜK HÜSEYİN PAŞA’NIN DENİZ SEFERLERİ
(1792-1803)**

**NAVAL EXPEDITIONS OF CHIEF ADMIRAL KUCUK HUSEYIN PASHA
(1792-1803)**

Ertan ÜNLÜ*

ÖZ

Osmanlı İmparatorluğu’nda deniz kuvvetlerinin en üst mercii olan kaptanıderyalık makamının, denizcilik tecrübesi olan kişilere verilmesi anlayışı genellikle kabul görmüştür. Bunda, meslekten yetişenlerin, dışarıdan gelenlere göre bu mevkiye daha layık oldukları düşüncesi etkindir. Ancak pratikte farklı kariyer basamaklarında deneyim kazanmış kişilere de kaptan paşalık tevcih edilmiş ve onlar da diğerlerine benzer şekilde başarılı hizmetlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de, III. Selim döneminde (1789-1807) yaklaşık on iki yıl kaptanıderyalık görevini yürütmüş olan Küçük Hüseyin Paşa (1792-1803)’dır. Zira Hüseyin Paşa, vezaret rütbesiyle başçukadarlıktan kaptan paşalığa yükseltilmiştir ve donanmada yapmış olduğu ıslahatlarla da modern Osmanlı denizciliğinin kurucusu addedilmektedir.

Bu doğrultuda Küçük Hüseyin Paşa’nın kaptanıderyalık dönemi bu makalenin konusunu oluşturmakta, özellikle de paşanın deniz seferleri çalışmanın odak noktasını teşkil etmektedir. Bundaki amaç, çıktığı deniz seferlerinde Küçük Hüseyin Paşa’nın nasıl bir profil sergilediğini anlamaktır. Dolayısıyla makale iki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda, Hüseyin Paşa’nın ilk kaptanıderyalık deneyimi olan Akdeniz’deki korsanlar üzerine yaptığı sefer yer almaktadır. İkinci kısımda ise ittifakların ters yüz olduğu Mısır seferi vardır. Bu iki seferin seçilmesi ise, Hüseyin

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, E-mail: enlu@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8192-0359, Ankara, Türkiye.

Paşa'nın diğer deniz seferlerinin, rutin seyrüsefer özelliği göstermesinden kaynaklıdır.

Anahtar Kelimeler: *Küçük Hüseyin Paşa, Kaptanıderya, Deniz Seferleri, III. Selim, Donanma, Osmanlı Denizciliği.*

ABSTRACT

In the Ottoman Empire, it was generally accepted that the title of chief admiral, the highest authority of the naval forces, should be given to people with naval experience. The reason for this was the thought that those who trained in the profession were more worthy of this position than those who came from outside. However, in practice, people who gained experience in different career steps were also conferred as capitan pasha and they provided successful services like the others. One of them was Küçük Hüseyin Pasha (1792-1803), who served as the chief admiral for nearly twelve years during the period of Selim III (1789-1807). Likewise Huseyin Pasha was promoted from başçukadarlık to capitan pasha with the title of vezaret and was considered the founder of modern Ottoman maritime with the reforms he made in the navy.

Accordingly, this article's subject is the chief admiral period of Küçük Hüseyin Pasha, in particular the naval expeditions of the Pasha comprise the focus of the study. The purpose of this is to understand what kind of profile was displayed by Küçük Hüseyin Pasha during his naval expeditions. Therefore, the study consists of two parts. The first part contains the expedition of Hüseyin Pasha on the pirates in the Mediterranean, which was his first experience as capitan pasha. The second part covers the Egypt expedition in which the alliances were turned upside down. The choice of these two expeditions is due to the fact that Hüseyin Pasha's other naval expeditions showed routine navigation characteristics.

Keywords: *Küçük Hüseyin Pasha, Chief Admiral, Naval Expeditions, III. Selim, Navy, Ottoman Maritime.*

Giriş

1757/58 yıllarında dünyaya gelen Küçük Hüseyin Paşa'nın kaderi, onlu yaşlarında Ahıskalı Silahdar İbrahim Paşa tarafından III. Mustafa'ya takdim edilmesiyle değişmiştir. Zira bu takdimle Hüseyin Paşa, kariyer basamaklarını tırmanacağı Osmanlı sarayının kapısından içeri girmiştir. Enderunda gördüğü eğitimin ardından Şehzade

Mehmed'in hizmetine verilen Hüseyin Paşa, III. Selim'in (7 Nisan 1789) tahta geçişiyle, mabeyncilik ve tebdilcilik görevleriyle "hâne-i hâssa"ya alınmıştır. Beş altı ay gibi bir zaman zarfında da başçukadarlığa getirilmiştir. Hüseyin Paşa'nın asıl yükselişi ise, vezaret rütbesiyle 10 Mart 1792'de atandığı kaptanıderyalıkla olmuştur. Aynı dönemlerde I. Abdülhamid'in kızı Esmâ Sultan'la da nikahlanan Küçük Hüseyin Paşa, hanedan damadı bir kaptan paşa olarak, ölümüne dek bu vazifesini sürdürmüştür (7 Aralık 1803).¹

İşte Küçük Hüseyin Paşa'nın yaklaşık on iki yıl süren kaptanıderyalık dönemi bu makalenin konusunu oluşturmakta, özellikle de paşanın deniz seferleri çalışmanın odağında yer almaktadır. Bundaki amaç, Hüseyin Paşa'nın çıkmış olduğu deniz seferlerinde nasıl bir kaptan paşa profili sergilediğini anlamaktır. Zira Hüseyin Paşa, her ne kadar donanmada yaptığı ıslahatlarla modern Osmanlı denizciliğinin kurucusu addedilse de², donanma eğitimi ve deniz tecrübesi olmayan, deneyimsiz bir kaptan paşa olarak kaptanıderyalığa atanmıştır.

Bu doğrultuda makale iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, Küçük Hüseyin Paşa'nın ilk kaptanıderyalık tecrübesi olan, Akdeniz'deki korsanlar üzerine çıktığı sefer yer almaktadır. İkinci kısımda ise ittifakların ters yüz olduğu Mısır seferi vardır. Bu iki seferin seçilmesi ise, Hüseyin Paşa'nın diğer deniz seferlerinin, rutin seyrüsefer özelliği göstermesinden ileri gelmektedir. Literatürle birlikte, dönemin kronikleri ve arşiv belgeleri de çalışmanın kaynaklarını teşkil etmektedir.

Küçük Hüseyin Paşa'nın İlk Deniz Seferi: Vira Bismillah!

Kul olarak girdiği Osmanlı sarayında kariyer basamaklarını tırmanarak hanedan damadı bir kaptanıderyaya dönüşen Küçük Hüseyin Paşa, Rusya ve Venedik bandıralı gemilerle Akdeniz'de seyrüsefere engel olan, aynı zamanda kıyılara da baskınlar düzenleyerek yağma faaliyetlerinde bulunan Lambro ile Karakaçan (Kara-Katzanis) adlı

¹ Hüseyin Paşa hakkında bkz.: Nejad Göyünç, "Kapudan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa", *Tarih Dergisi*, c. 2, S. 3-4, İstanbul 1952, s. 35-50; aynı yazar, "Hüseyin Paşa, Küçük", *DİA*, c. 19, İstanbul 1999, s. 6-8; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, c. 3, Haz.: Nuri Akbayer, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, s. 724; Münir Aktepe, "Husayn Pasha (Küçük Hüseyin Pasha)", *The Encyclopedia of Islam*, c. III, 1986, s. 627-628; J. H. Mordtmann, "Hüseyin Paşa (Küçük)", *İA*, c. 5/1, İstanbul 1987, s. 654-655; Ertan Ünlü, "Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın Gelirleri ve Giderleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 40/69, 2021, s. 234-265; aynı yazar, "Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa'nın Rumeli Seraskerliği", *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2/4, 2021, s. 457-489.

² N. Göyünç, "...Küçük Hüseyin Paşa", s. 48; Aynı yazar, "Hüseyin Paşa, Küçük", s. 7; Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, Kapı Yay., İstanbul 2008, s. 207-217.

korsanlar üzerine ilk deniz seferine çıkmıştır.³ Ancak Hüseyin Paşa bu ilk deniz seferine biraz isteksiz yollanmıştır. Zira Esmâ Sultan ile nikahları kıyılsa da (29 Mayıs 1792), düğünleri (19 Aralık 1792) henüz yapılmamıştır.

Küçük Hüseyin Paşa'nın kaptanıderya olur olmaz yaklaşık üç ay içinde alelacele bu sefere yollanması, saraydaki hiziplerden birini teşkil eden Valide Sultan ile kethüdası Yusuf Ağa'nın III. Selim'e baskı yapmalarından kaynaklıdır. Zira onlar, aralarının açık olduğu Hüseyin Paşa'nın, III. Selim üzerindeki giderek artan nüfuzunu kırmak arzusundadır. Dolayısıyla Valide Sultan ile kethüdası Yusuf Ağa, Küçük Hüseyin Paşa'yı Akdeniz'e göndererek bunu başarmayı planlamıştır.⁴

Bu doğrultuda Esmâ Sultan'la nikahının kıyılmasının hemen akabinde Akdeniz'e doğru yelken açan (2 Haziran 1792) Küçük Hüseyin Paşa, İstanbul'dan yola çıktıktan kısa süre sonra Çanakkale Boğazı'nı aşmıştır.⁵ Korsanların elden kaçmaması için şaşırtma taktiği uygulayan Hüseyin Paşa, öncelikle Midilli, Sakız ve Pare adaları civarına gideceğini konakçılarla etrafa duyurmuştur. Ardından da, bir müddet ikamet ettiği Bozcaada'dan ayrılarak, Midilli'nin batısında yer alan Sığır açıklarına gelmiş ve burada da donanmayı iki takıma bölmüştür. Altı gemiden oluşan ilk takım, kapudane başbuğluğuyla Nakşa ile Pare adaları boğazından geçecek ve Değirmenlik Adası önünden Portakale'ye ulaşacaktır. Paşanın kendisi ise, diğer takımla, Çamlıca Adası yolunu kullanarak, Andre ve Benefşe boğazları üzerinden Manya'ya varacaktır. Karadan da Mora valisi Mustafa Paşa Hüseyin Paşa'ya destek olacaktır.⁶

³ *A.DVNSNMH.d. 9*, s. 477-478, hüküm no: 495, 496; *AE.SSLM.III. 1/28, 18/1071, 22/1265, 22/1284, 25/1404; C.AS. 383/15840; C.BH. 248/11513; C.DH. 128/6357; C.ZB. 18/896; TSMA.d. 2108; HAT. 212/11507, 240/13435, 259/14965, 262/15129, 263/15183, 264/15337; TSMA.e. 877/49; Ahmed Vâsif Efendi, Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr, İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi, TY, nr. 314, s. 263-278, 291; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 5, 1309, s. 276-277.*

⁴ III. Selim dönemindeki hizip çatışmaları için bkz.: S. J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında...*, s. 114-121, 505-520.

⁵ Hüseyin Paşa bu yolculuğun başlangıcını şöyle anlatmaktadır: "...Der'aliyyeden hareket eylediğimizin ferdâsı cum'airtesi günü (...) donanma-yı hümâyûn ile Gelibolu pişgâhına lenger-endâz vusûl, bir gice ikâmet ve donanma-yı hümâyûnunun barut ve peksimâdını ahz ve Bahr-ı Sefid'e 'azîmet (...) işbu mâh-ı Şevvâl'in on üçüncü bazar günü Gelibolu'dan hareket ve boğazda dahî ikâmet olunmayub hurûca niyet olunmağla...". Bkz.: *AE.SSLM.III. 22/1265; TSMA.d. 2108; V. Sema Arıkan, III. Selim'in Sirkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme*, TTK, Ankara 1993, s. 76.

⁶ Hüseyin Paşa'nın tüfenkçibaşısı Osman Ağa'nın yazdığı takirirde geçen yukarıdaki rota, paşanın mektupçusu Mustafa Ferid Efendi'nin takiririnde İstendil ve Çuka adaları arkasından Anabolu tarafından şekilde zikredilmektedir. Bkz.: *C.AS. 383/15840; C.DH. 128/6357; C.ZB. 18/896; HAT. 259/14965.*

Bu esnada Lambro'nun taraftarlarından Karakaçan, iki adet kırlangıç gemisiyle Andre Boğazı'nda Küçük Hüseyin Paşa'nın ileri gönderdiği donanmayla karşılaşmıştır. Şaşırtma amaçlı Osmanlı gemilerinin de Rusya bandırası taktığı bu karşılaşmada, karşılıklı top atışlarının ardından Karakaçan'ın kırlangıçlarından biri ele geçirilmiştir. Akabinde donanmanın geri kalmasıyla Hüseyin Paşa'nın geldiğini gören Karakaçan, Çamlıca Adası'na firar ederek, karaya sığınmıştır. Fakat bu, Karakaçan'ın kurtuluşuna çare olmamıştır. Zira Çamlıca Adası'nda kısırılan Karakaçan, adamlarıyla beraber burada yakalanmış ve gemisi de zapt olunmuştur.⁷

Karakaçan'ın yakalanmasının ardından Many'a doğru yola koyulan Küçük Hüseyin Paşa, Lambro'nun bulunduğu Portakale'ye iki mil uzaklıktaki Cinbova Limanı önüne gelmiştir. Bir gece burada konaklayan Hüseyin Paşa, ertesi gün, Venedik bandıralı bir geminin arkalarından Portakale Limanı'na girmesi üzerine, kırlangıcına binerek limana yaklaşmıştır. Karşılıklı top ve humbara atışıyla başlayan mücadele, sandallarla karaya asker çıkarılmasıyla sürmüştür. Bu esnada Venedik bandıralı gemidekiler ile limanın kayalıklarında mevcut korsan taifesi de kaçmış ve böylece peksimet yüklü olan gemi, toplarıyla birlikte Osmanlı donanmasının eline geçmiştir.⁸

Bu sırada karaya çıkarılan askerin Lambro ile mücadelesi devam ettiğinden, top ve humbara atışıyla Portakale Limanı'nda askerlerini destekleyen Küçük Hüseyin Paşa, ikinci vakti tekrar Cinbova Limanı'na dönmüştür. Ancak Lambro'nun takviye kuvvetle karadaki askerleri sıkıştırması, Hüseyin Paşa'nın yeniden Portakale Limanı'na gelmesine sebep olmuştur. Top ve humbara atışıyla Lambro'nun adamlarını perişan eden Hüseyin Paşa, karadaki askerlerini gemiye alarak, bir süre onları dinlendirmiştir. Sonrasında bir daha Portakale Limanı'na giren Hüseyin Paşa, akşama kadar savaşmıştır. Gece herhangi bir geminin limandan kaçmaması için liman boğazını kırlangıçlar ile kapatan Hüseyin Paşa, filikasıyla limanı kontrol ettiği esnada Lambro ve adamlarının dağlara kaçtığını görmüştür. Akabinde filikasıyla limana dalan Hüseyin Paşa, kırlangıç gemisinin de yetişmesiyle, yakılmak üzere olan korsan gemilerine el koymuştur.⁹

⁷ HAT. 259/14965.

⁸ HAT. 259/14965.

⁹ HAT. 259/14965.

Hüseyin Paşa her ne kadar Lambro'nun gemilerine el koysa da, kaçmasına engel olamamıştır. Ardından da korsanların bıraktıkları toplar ile diğer eşyaları alarak, donanmaya geri dönmüştür. Artık Hüseyin Paşa'nın Portakale'de yapacak bir şeyi yoktur ve o da Manya başbuğu Canako'nun olduğu "Maretonuşya" tabir olunan çay ağzındaki limana yönelmiştir. Fakat bu esnada Manya kaptanlarından biri gelerek, Lambro ve adamı Ligor'un İsgotar Köyü'nde bulduklarını paşaya haber vermiştir. Bunun üzerine Hüseyin Paşa, donanma gemilerini çay ağzına yönlendirdikten sonra, bir kırlangıç ile İsgotar Köyü'ne gitmiştir. Limandan İsgotar Köyü'nü topa tutan Hüseyin Paşa, topları boşa harcamaktan başka bir sonuç elde edememiştir. Çünkü Lambro ve adamları İsgotar Köyü'nü çoktan terk etmiştir.¹⁰

İsgotar Köyü'nden umduğunu alamadan donanmaya geri dönen Küçük Hüseyin Paşa, yol üzerinde Kapudane Bey'in top atışından hasar gören gemisini kontrol etmiş ve dalgıçlarla geminin içinde bulunan topları kurtararak, kendi gemisine yüklemiştir. Bu esnada Lambro'nun Venedik hâkimiyetindeki Çuka Adası'na kaçtığını Manya başbuğundan öğrenen Hüseyin Paşa, öncelikle bir casusunu adaya göndermiştir. Aldığı bilgi ise, Lambro'nun firar ettiği, ancak adamı Ligor'un birkaç kıta gemi ile Çuka Adası'nda olduğudur. Bunun üzerine Hüseyin Paşa, Çuka Adası kumandanıyla görüşmek amacıyla adaya bir görevli yollamıştır. Osmanlı Devleti ile Venedik arasındaki dostane ilişkiye dayanarak, korsanların ve teknelerin kaptan paşaya verilmesini isteyen görevli, paşanın yanına eli boş gelmiştir. Zira ada kumandanı, Venedik'in korsanlara yardım etmediğini ve ayrıca Venedik'ten bir haber ulaşmadan harekete girişmesinin de doğru olmayacağını ileri sürerek, ayak diremiştir. Zaten merkezdeki Venedik elçisi de durumu imparatorluğa aynı şekilde izah etmiştir. Hatta Venedik'le ağız birliği etmişçesine, Rusya elçisi de korsanları kabul etmemektedir. Sadece Venedik adalarındaki Fransız konsolosları bunun aksini dile getirmekte ve korsanların Venedik'in himayesinde olduğu, onlar tarafından dillendirilmektedir.¹¹

Görünen köy kılavuz istemese de, korsanları Venedik'ten geri almak için Küçük Hüseyin Paşa'nın diploması kurallarına uymaktan başka çaresi yoktur. Dolayısıyla bundan sonra Hüseyin Paşa, Manya tarafındaki işlere çeki düzen vererek, on beş gün çay

¹⁰ HAT. 259/14965.

¹¹ A.DVNSNMH.d. 9, s. 477-478, hüküm no: 495, 496; AE.SSLM.III. 1/28; HAT. 240/13435, 259/14965, 261/15059, 263/15183, 264/15337.

ağzında ikamet etmiştir. Burada bulunmasını gerektirecek bir durum kalmaması, bulunduğu civarda fırtınanın çoğalması ve ayrıca askerin de zedelenmiş olması, paşayı çözüm aramaya zorlamıştır. Bu doğrultuda 30 Haziran 1792’de donanmayı üç takıma bölen Hüseyin Paşa, Kapudane Bey’e, yedi kıta gemi ile, Çuka Adası önünden ve Girit Adası arkasından geçerek Rodos’a, oradan da kendisiyle buluşacağı Midilli’ye gitmesini tembihlemiştir. Donanmanın geri kalanını Andre Boğazı’na gönderen Hüseyin Paşa, maiyetindeki birkaç kıta kırlangıçla beraber, önce Portakale Limanı’ndaki korsanların tabya ve kulelerini yıkmış, akabinde Manya asilerinden sekiz neferi yakalayarak, Çamlıca yoluyla Andre Boğazı’na doğru hareket etmiştir. Ancak hava muhalefeti nedeniyle İstendil Boğazı Limanı’na varan Hüseyin Paşa, oradan Midilli’ye yönelmiştir. Fakat yolda havanın gazabına uğrayan Hüseyin Paşa, Sakız Adası kıyılarına gelmiştir. Müteakiben Midilli’ye ulaşan Hüseyin Paşa, kırlangıçlar seraskeri Halil Bey’i bazı gemilerle Selanik Körfezi’ne görevlendirmiştir. Bir müddet Midilli’de kalmayı planlayan Hüseyin Paşa, ardı sıra Sakız, Rodos ve Pare adalarına gitmek niyetindedir. Lakin korsan yatağı olan Akdeniz’de korsanların tamamen bitirilmesinin mümkün olmadığını bilincinde olan Hüseyin Paşa, maiyetindeki kırlangıç gemilerinden kimilerini kış muhafazasına ayırmış ve bir zaman daha Akdeniz’de dolaşmasının ardından İstanbul’a dönmüştür (25-29 Eylül 1792).¹²

Görüldüğü üzere Küçük Hüseyin Paşa, donanma eğitimi olmayan bir kaptanıderya olarak alelacele gönderildiği ilk deniz seferinden başarılı şekilde dönmüştür. Onun bu başarısı, “*savaşlar nedeniyle birkaç senedir Akdeniz’deki işlerle ilgilenemeyen Osmanlı İmparatorluğu’nun, Avrupa devletleri karşısında Akdeniz’deki eski şanına kavuşması*” şeklinde yorumlanmıştır. Dolayısıyla III. Selim nezdindeki nüfuz ve itibarını daha da perçinleyen Hüseyin Paşa, paşalara giydirilen hilat haricinde, padişaha layık samur bir kürkle ödüllendirilmiştir.¹³

Küçük Hüseyin Paşa bu başarısının ardından pek fazla kaptanıderyalığını test etme fırsatı yakalayamamış, sadece Akdeniz’e birkaç rutin seyrüsefer yapmakla

¹² Hüseyin Paşa, 25 Eylül 1792’de Baruthane açıklarına gelmiştir. 26 Eylül’de Kumkapı civarına ulaşan Hüseyin Paşa, burada Karakağan’ı gemi direğine asarak idam etmiştir. Paşanın huzura çıkışı ise 29 Eylül 1792’dir. Bkz.: *HAT. 31/1444, 259/14965; TSMA.d. 2108*; A. Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr*, s. 263-278; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 5, s. 276-277; V. S. Arıkan, *III. Selim’in Sirkâtibi...*, s. 98-99.

¹³ A. Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr*, s. 267, 291; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 5, s. 277; V. S. Arıkan, *III. Selim’in Sirkâtibi...*, s. 99.

yetinmiştir.¹⁴ Ancak Balkan coğrafyasını kasıp kavuran dağlı isyanları, Hüseyin Paşa'nın aleyhinde olarak işleri değiştirmiştir. Zira Hüseyin Paşa, saray kliklerinin girişimiyle 13 Aralık 1797'de "berren", "nehren" ve "bahren" Rumeli seraskeri atanarak, dağlı isyanlarını bastırmakla görevlendirilmiştir. Bu doğrultuda Hüseyin Paşa, 10 Nisan 1798'de çıktığı Rumeli seferinden istenildiği gibi bir sonuç elde edememiştir.¹⁵ Napolyon Bonapart'ın 2 Temmuz 1798'de Mısır'ı¹⁶ işgali üzerine de, Mart 1799'da İstanbul'a dönerek, donanma ile gecikmeli olarak yeni faaliyet sahası olan Mısır'a gönderilmiştir.

Mısır Seferi

Mısır seferi, Küçük Hüseyin Paşa'nın ciddi anlamda kaptanıderyalığını test ettiği tek deniz seferi olarak nitelenebilir. Çünkü, korsanlardan ziyade, Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına göz dikmiş büyük bir devletle mücadele olunmaktadır. Ayrıca İki Sicilya Krallığı ve İngiltere ile, birkaç sene öncesine kadar imparatorluğun baş düşmanı olan Rusya da Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefiki sıfatıyla bu seferde yer almaktadır.¹⁷

¹⁴ HAT. 198/9965, 198/9961, 230/12800, 23/1097, 79/3303, 203/10509, 208/11036; C.BH. 142/6854; C.ML. 428/17317; A. Vâsif Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr*, s. 357-358, 424, 434-435.

¹⁵ Hüseyin Paşa'nın Rumeli seraskerliği hakkında geniş bilgi için bkz.: E. Ünlü, "...Küçük Hüseyin Paşa'nın Rumeli Seraskerliği", s. 457-489.

¹⁶ Mısır meselesiyle ilgili birkaç çalışma için bkz.: Enver Ziya Karal, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1938; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbi (Napolyon'un Mısır Seferi) III.ncü Cilt 5.nci Kısım Eki*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara 1987; Mehmet İlkin Erkutun, *Darendeli İzzet Hasan Ziyânâme (Sadrazam Yusuf Ziya Paşa ve Fransızların İşgali Üzerine Yapılan Osmanlı Devleti'nin Mısır Seferi 1798-1802) Tahlil ve Tenkidli Metin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004; Kamil Çolak, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, S. 2, 2008, s. 141-183.

¹⁷ Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasındaki ittifak görüşmeleri 28 Temmuz 1798'de başlamış ve 23 Aralık 1798'de yapılan antlaşmayla Rusya Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefiki olmuştur. Bu noktada 5 Eylül 1798'de Büyükdere'ye gelen Rus donanması 18 Eylül 1798'de Osmanlı donanmasıyla buluşmak için Marmara'ya açılmıştır. Bu sefer sırasında Osmanlı İmparatorluğu, her ne kadar zorlansa da, bir yandan da Rus donanmasının işesini sağlamıştır. İngiltere ise 5 Ocak 1799'ta Osmanlı İmparatorluğu ile ittifak antlaşması imzalamış ve Fransa'nın Mısır'dan çıkarılması konusunda Osmanlı ile birlikte hareket etmiştir. Ancak sonrasında imparatorluğa karşı zorluk çıkarmıştır. Yine Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere donanmasına da işe desteği vermiştir. İki Sicilya Krallığı ile de 21 Ocak 1799'da ittifak yapılmıştır. Geniş bilgi için bkz.: *AE.SSLM.III. 68/4093, 68/4119, 69/4123, 129/7821, 347/19982; C.HR. 64/3155, 119/5918, 121/6021, 144/7168; TSMA.e. 638/10, 672/7; Ahmed Vâsif Efendi, ...Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 321-340; E. Z. Karal, *Fransa-Mısır...*, s. 98-105; Kahraman Şakul, "Diplomatik Bir Mesele Olarak İşe: Rus Donanmasının Osmanlılar Tarafından İşesi", *Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular -Oluşum, Teşkilât ve İşlev-*, ed. Feridun M. Emecen, Kitabevi Yay., İstanbul 2008, s. 387-410; Aynı yazar, "Osmanlılar Fransız İhtilâli'ne Karşı: Adriyatik ve İtalya Sularında Osmanlı Donanması", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yay., İstanbul 2010, s. 255-313; Yüksel Çelik, "III. Selim

Öte yandan, bu önemli seferde Küçük Hüseyin Paşa, her ne kadar Vidin dönüşünde “nüfûzuna medâr olmak” amacıyla samur bir kürkle ödüllendirilmiş olsa da, Pazvandoğlu meselesinde kaybettiği itibarını da yeniden kazanmak zorundadır. Zira Mısır sorunu ortaya çıktığında Hüseyin Paşa, III. Selim’in donanmanın başına geçmesi için yaptığı geri gel çağrılarına kulak asmamış ve yerine Kapudane Abdülkadir Bey’i donanma başbuğu olarak yollatmıştır. Dolayısıyla bir anlamda efendisine karşı mahcup olan Hüseyin Paşa, bu sefer elinden gelen gayreti göstererek, işi kotarmalıdır. Aksi takdirde III. Selim’in gazabına uğraması muhakkaktır. Zaten III. Selim, İstanbul’a döndükten sonra Hüseyin Paşa’ya bunun sinyalini vermiş ve bir an önce hazırlıklarını tamamlayarak Akdeniz’e açılmasını tembihlemiştir. Bu noktada Hüseyin Paşa’nın Beşiktaş’ta demirli olan donanmanın gerekli tedarikinin sağlanması ve hava koşullarının elverişli olmasının ardından yola koyulacağı şeklindeki açıklamalarını da yeterli görmemiştir. Bu, III. Selim’in şu satırlarından anlaşılmaktadır:

“...Geçen gün karâr verildiği gibi kara 'askeri ve kapudân paşa bir sâ'at evvel 'azîmet eyleyecek idi ve bu maslahatda bir dakîka te'hîr ma'âz-Allah ne gûna mahâzîri müntic olacağı etrâfiyla müzâkere olunmuş ve bilinmiş idi. Kaç gündür bir hareket yok...”¹⁸

Bu doğrultuda bir aktör olarak Mısır seferinde oyuna sonradan dahil olan Küçük Hüseyin Paşa, yaklaşık bir yıllık gecikmeyle 19 Temmuz 1799’da Akdeniz’e doğru yelken açmıştır. O, burada, Mısır sahillerini abluka altına alan İngiliz donanmasına katılacak ve iki donanma halen Mısır’da olan Napolyon Bonapart’ı ele geçirmeye çalışacaktır. Lakin bu mümkün olamamıştır. Zira Bonapart, İngiltere kuşatmasından kurtularak, 23 Ağustos 1799’da Mısır’dan Fransa’ya kaçmıştır. Onun kaçışında, her ne kadar peşine düşmüş olsa da, İngiltere kumandanı General Sydney Smith’in işi sıkı tutmamasının rolü olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, bu süreçte Hüseyin Paşa’nın da Çanakkale Boğazı civarında bulunduğunu belirtmek lazımdır. Hatta

Devrinde Mısır’da Osmanlı-İngiliz Rekabeti (1798-1807)”, *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yay., İstanbul 2010, s. 351-366.

¹⁸ HAT. 154/6491, 154/6467, 155/6512, 164/6825, 165/6856, 257/14764, 267/15583, 1436/59038; C.BH. 23/1094, 46/2156; TSMA.e. 534/24, 784/38.

Bonapart'ın firarının ardından Hüseyin Paşa, birkaç aylık Boğaz ikametinin akabinde 19 Aralık 1799'da geri İstanbul'a dönmüştür.¹⁹

III. Selim'in bir an önce harekete geçmesini istediği Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa'nın Çanakkale Boğazı'ndan İstanbul'a geri dönmüş olması, Cezzar Ahmed Paşa'nın Akka başarısı ve ardından Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın serdâr-ı ekrem olarak Osmanlı ordusuyla Mısır'a gönderilmesinden kaynaklı olmalıdır. Zira Fransızlar, her ne kadar Ebûkîr'da Köse Mustafa Paşa'yı yenmiş ve onu esir almış olsalar da (25 Temmuz 1799), bunun akabinde barışa meyletmişlerdir. Üç ay içinde Mısır'ı boşaltmak koşuluyla da, 24 Ocak 1800'de Osmanlı İmparatorluğu'yla El-Ariş Sözleşmesi'ni imzalamışlardır. Ancak Fransızlar bu sözleşmeye sadık kalmamış ve General Jean Baptiste Kléber, Yusuf Ziya Paşa'yı 20 Mart 1800'de Aynu-ş-Şems'te bozguna uğratarak, Yafa'ya kadar Osmanlı ordusunu geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Dolayısıyla Hüseyin Paşa, 28 Nisan 1800'de yeniden donanmayla İstanbul'dan Mısır'a doğru yola çıkmıştır.²⁰

Mısır meselesi için ikinci kez yola koyulan Küçük Hüseyin Paşa, İstanbul'dan ayrılışının üçüncü günü Gelibolu'ya ulaşmış ve burada donanmanın ihtiyacı olan peksimetleri almıştır. Ardından da Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Pare Adası'na gelmiştir. Fakat İodos, Hüseyin Paşa'nın Pare Adası'ndan hareketine hemen izin vermemiştir. Dolayısıyla o da, her ne kadar imparatorluk İskenderiye ve Dimyat'a yetişmesi yönünde emirler gönderse de, bir süre Pare Adası'nda zorunlu ikamet etmiştir. Hava koşullarının normalleşmesi üzerine de 21 Mayıs 1800'de Pare Adası'ndan Mısır'a doğru yeniden yelkenleri fora etmiştir.²¹

¹⁹ HAT. 163/6796, 164/6825, 226/12584, 240/13476, 240/13477, 242/13561, 242/13593, 242/13601, 270/15756, 263/15177; TSMA.e. 428/45, 883/17; V. S. Arıkan, *III. Selim'in Sirkâtibi...*, s. 309, 319; Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr*, Haz.: Hüseyin Sarıkaya, Çamlıca Yay., İstanbul 2017, s. 372, 411. Hüseyin Paşa'nın Çanakkale Boğazı civarında olduğu sıralarda, Kapudane Abdülkadir Bey komutasındaki donanma gemileri, Rusya ile birlikte İki Sicilya Krallığı'nın yardımına gitmiştir. Ancak Hüseyin Paşa, bütün donanmanın İskenderiye'de toplanmasının daha iyi olacağını beyan ederek, buna karşı çıkmıştır. Zira Mısır meselesi henüz çözülmemiştir. Bkz.: HAT. 155/6513, 157/6568, 162/6746, 239/13389.

²⁰ AE.SSLM.III. 71/4260; C.AS. 31/1405, 78/3665, 1004/43920, 401/16537, 236/9972, 789/33421; HAT. 154/6473, 156/6520, 156/6524, 157/6574, 158/6606, 158/6585, 159/6653, 159/6656, 163/6780, 164/6837, 164/6804, 164/6806, 165/6906, 226/12584, 244/13739, 246/13842, 266/15471; TSMA.e. 428/19, 428/26, 428/43, 428/55, 428/60, 428/64, 428/66, 428/67, 428/71, 429/1, 429/2, 429/3, 429/5, 536/5, 576/68, 576/69, 577/11, 645/3, 665/36, 668/38, 674/7, 674/31, 682/14, 684/4, 731/55, 745/67, 755/10, 786/48, 786/50, 786/51, 786/52, 1169/25; Ahmed Vâsîf Efendi, *...Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 412-414, 416-418, 424-435, 438-442; V. S. Arıkan, *III. Selim'in Sirkâtibi...*, s. 327.

²¹ HAT. 155/6503, 157/6546.

Hüseyin Paşa'nın İskenderiye'ye varışı Haziran başlarıdır ve o da Mısır'daki işlerin ucundan tutmaya başlamıştır. Bu noktada öncelikle Yafa'daki ordudan haber alan Hüseyin Paşa, Fransızların tahliyesi için İskenderiye Limanı'nda bulunan gemileri kontrol etmiştir. Akabinde de Fransızların tavrını ölçmek amacıyla, İskenderiye'deki Fransız generali Jean Lannes'e mektup göndermiştir. General Lannes cevabında, antlaşmanın bozulması konusunda kusurlu olduklarını, ancak Fransızların savaşı yeniden başlatmadığını vurgulamıştır. Bununla birlikte tekrar bu meseleye nizam verilmesi isteğini de üstü kapalı olarak Hüseyin Paşa'ya iletmiştir. Hatta bu doğrultuda Hüseyin Paşa'nın aracı olabileceğinin altını çizen Lannes, General Kléber'e de benzer bir yazı ulaştırılmasını rica etmiştir. Çünkü Napolyon'un Fransa'ya dönmesinin ardından Mısır'daki asıl yetki Kléber'in elindedir.²²

General Lannes'in bu ricası, Fransız dostu olarak vurgulanan Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa'da karşılık bulmuş ve hemen akabinde Hüseyin Paşa Kléber'e mektup göndermiştir. Bu durumu İstanbul'a da bildiren Hüseyin Paşa, Kléber'in cevabına göre hareket edeceğini merkeze belirtmiş ve İngiltere'nin bu konuda hemfikir olduğunun da altını çizmiştir. Fransızların İskenderiye'deki vaziyetini de şu şekilde dile getirmiştir;

*Fransızların İskenderiye'de 3 bin askeri vardır. Ayrıca Arap kabilelerinden birinin reisi olan Giryani isimli şeyh, 6 bin süvari ile Fransa'ya hizmet etmektedir. Şeyh Giryani, İskenderiye serdarlığının yanı sıra, İskenderiye, Ebûkîr, Reşid ve Dimyat'a doğru uzanan sahili de kontrol altında tutmaktadır.*²³

Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa General Kléber'den cevap beklese de, bu cevap gelmeyecektir. Zira Kléber 14 Haziran 1800'de Osmanlı İmparatorluğu'nu zan altında bırakacak bir suikasta kurban gitmiştir. Onun yarım bıraktığı işi ise General Jacques François de Menou üstlenmiştir. Bu süreçte İskenderiye açıklarında vakit geçiren Hüseyin Paşa, Derne ve İskenderiye arasında bulunan 12 bin süvarilik Ebuali Kabilesi'nin İskenderiye civarında gözükmemesinin Fransızlara korku vereceğini düşünerek, Kapudane Bey'i hediyelerle beraber Derne beyi ile Ebuali kabilesi şeyhine göndermiştir. Ardından

²² AE.SSLM.III. 187/11272; TSMA.e. 446/14, 446/15, 446/16, 557/15.

²³ AE.SSLM.III. 187/11272; HAT. 139/5766, 155/6503, 164/6831, 165/6900; TSMA.e. 446/14, 446/15, 446/16, 481/38, 557/15.

da Mehmed Bey'i İskenderiye önlerinde bırakarak, dört aydır hareket halinde olan donanmanın su ihtiyacını karşılamak üzere Finike'ye gelmiştir.²⁴

Finike'de bir süre zaman geçiren Küçük Hüseyin Paşa, buradan Yafa'ya giderek Sadrazam Yusuf Ziya Paşa ile görüşmüştür. Ardından da Limasol'a gelerek, Kasım başlarına dek İskenderiye önlerinde dolanmıştır. Havaların soğuması nedeniyle de, kış tertibi almak üzere Meğri Limanı'na yönelmiştir. Meğri Limanı'nda İngiltere kumandanı General Smith'le buluşan Hüseyin Paşa, İngiltere'nin göndereceği 5 bin kara askeri ile Smith'in yerine İskenderiye'ye görevlendirilen General Richard Bickerton'un akıbeti hakkında konuşmuştur. Zira dört aydır bu konuda bir gelişme yoktur. Bunun sebebi ise, İngiltere'nin Portekiz'e yardımda bulunmasıdır. Dolayısıyla Mısır meselesi bir müddet İngiltere tarafından askıya alınmıştır. Öte yandan, yeni vazifesine gitmekte ayak direyen Smith, ülkesini en iyi şekilde temsil etmekte ve Hüseyin Paşa'ya, kışın Derne ile Girit arasında gezinerek, Fransa'dan Mısır'a destek yollanmasını önleyeceğini belirtmektedir. Hüseyin Paşa da karşılık olarak Smith'e, altı gemi ile Kapudane Bey'i muhafaza için Akdeniz'de bıraktığını, kendisiyle ittifak halinde olunacağını ve bölgede düşmanın kuş dahi uçurmaması gerektiğini vurgulamıştır. Akabinde de Hüseyin Paşa, ilkbaharda dönmek şartıyla, donanmanın geri kalanıyla yola koyularak 22 Kasım 1800'de İstanbul'a avdet etmiştir.²⁵

Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa'nın İstanbul'a dönmesinden yaklaşık bir ay sonra İngiltere yeniden Mısır'a kuvvet göndermiş ve Hüseyin Paşa'nın da hemen bölgeye gelmesini Osmanlı İmparatorluğu'ndan talep etmiştir. Bu doğrultuda 22 kapak kaldıran gemi, 18 bin kara askeri ve 2 generalle Aralık başlarında Rodos ile Meğri ve Marmaris sularına ulaşan İngiltere donanması, gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından 22 Şubat 1801'de Mısır'a doğru yola çıkmıştır. Hüseyin Paşa da 1 üç ambarlı gemi, 7 kalyon, 4 firkateyn, 2 bomba gemisi, 7 korvet, 34 şalope ve yaklaşık 3 bin nefer ile 27 Şubat 1801'de yeniden İstanbul'dan Mısır'a hareket etmiştir. Bu arada vebadan zarar gören Osmanlı ordusunun zahire ve akçe ile takviye edilmesini merkezden talep eden Yusuf Ziya Paşa da, karadan onlara katılmak üzere, Gazze ve El-Ariş'e doğru yürüyüşe

²⁴ TSMA.e. 760/10, 706/24; HAT. 85/3479, 114/4548, 137/5650, 137/5622, 140/5817, 157/6540, 243/13637; Ahmed Vâsîf Efendi, ...*Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 477-478, 505.

²⁵ HAT. 155/6514, 158/6580, 240/13425, 240/13428; TSMA.d. 2095; TSMA.e. 429/3; Ahmed Vâsîf Efendi, ...*Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 529; V. S. Arıkan, *III. Selim'in Sırkâtibi...*, s. 341.

geçmiştir. İmparatorluk da boş durmayıp, İngiltere ve Osmanlı kuvvetlerine yardımda bulunmaları için Mısır halkına teşvik yazıları göndermiştir.²⁶

İstanbul'dan 27 Şubat 1801'de donanma ile yola koyulan Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa, İngiltere donanması kumandanı General George Keith Elphinston'la görüşmek üzere Marmaris'e gelmiştir. Ancak General Keith burada değildir. Zira düşmana yardım ulaştırılacağını öğrenmesinin akabinde, maiyetindeki kara askeri ve donanma ile birlikte İskenderiye'ye gitmiştir. Kışı Akdeniz'de geçiren Kapudane Bey de bir hafta sonra arkasından ona eşlik etmiştir. Bunun üzerine Hüseyin Paşa da, onlara yetişmek için, Rumeli'den çıkan askeri beklemeden 20 Mart 1801'de Meğri'den hareket etmiştir.²⁷

Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa'nın varışından çok önce Meğri'den ayrılan İngiltere donanması Ebûkîr önlerine ulaşmış ve 8 Mart 1801'de karaya asker çıkartmıştır. Fransızlar ile yapılan muharebe sonucunda da 19 Mart 1801'de Ebûkîr Palankası Fransızlardan arındırılmıştır. 400 kadar İngiliz askerinin öldüğü bu muharebenin akabinde General Keith, General Ralph Abercromby komutasında bir birliği İskenderiye tarafına yönlendirmiştir. Zira Fransızlar Reşid'i boşaltarak, İskenderiye'de güçlerini birleştirmek niyetindedir. Bu doğrultuda General Menou bile emrindeki kuvvetlerle 23 Mart 1801'de Kahire'den Fransızlara yardıma gelmiştir. Ancak İngiltere askeri onu yenerek, İskenderiye Kalesi'ne çekilmek zorunda bırakmış ve İngilizler İskenderiye'yi kuşatmıştır. General Abercromby'nin hayatını kaybettiği bu kuşatma esnasında, İngiltere donanmasının ardından Ebûkîr'a gelen Kapudane Bey de karaya asker sevk ederek, mücadeleye destek vermiştir.²⁸

²⁶ TSM.A.e. 429/7, 429/8, 429/9, 429/10, 429/11, 429/12, 429/15, 429/16, 443/35, 674/9, 1174/53, 536/7, 536/31, 577/6, 755/10, 786/51; AE.SSLM.III. 228/13315; HAT. 113/4514, 154/6480, 155/6505, 155/6506, 156/6522, 158/6598, 256/14717, 261/15045, 262/15105, 1480/1; C.A.S. 30/1380, 489/20419, 986/43021; C.BH. 144/6941; C.DH. 27/1323, 77/3806; V. S. Arkan, III. *Selim'in Sirkâtibi...*, s. 347. Vasıf Tarihi'nde Hüseyin Paşa komutasında Mısır'a küçük ve büyük olmak üzere 70 savaş gemisi sevk edildiği vurgulanmaktadır. K. Şakul, bu sefer için kazalardan toplanması planlanan toplam donanma neferinin yaklaşık 11 bin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca İngiltere ordusuna Kızıldeniz üzerinden 6 bin Hintli asker de katılacaktır. Bkz.: Ahmed Vâsif Efendi, ...*Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 529-530, 533-534, 553-554; K. Şakul, "Osmanlılar Fransız İhtilâli'ne Karşı...", s. 266; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi...*, s. 95-97.

²⁷ HAT. 83/3446, 153/6456, 154/6500, 156/6522, 158/6598, 163/6797; TSM.A.e. 443/35, 755/10, 786/51; C.A.S. 30/1380, 97/4401; C.BH. 128/6191.

²⁸ HAT. 89/3648; TSM.A.e. 429/15, 443/35, 755/10, 786/51; C.HR. 50/2471, 26/1300.

Fransızların kamuoyuna duyurmamak için çaba harcadıkları bütün bu gelişmeler sırasında Küçük Hüseyin Paşa yoldadır ve o 27 Mart 1801'de Mısır sularına ulaşmıştır. İki gün açıklarda bekleyen Hüseyin Paşa, İskenderiye kuşatmasıyla ilgilenen İngiltere generalleri John Hely Hutchinson ve Keith'le ittifak halinde 30 Mart'ta askerlerini Ebûkîr'da karaya çıkartmıştır. Ancak Hüseyin Paşa İskenderiye muhasarasıyla vakit kaybetmek istememektedir ve askerlerini Reşid'e göndermek niyetindedir. Bu niyetini, "Reşid'de düşman askeri azdır ve ele geçirildiği takdirde de düşmanın maneviyatı sarsılacaktır" sözleriyle Keith ve Hutchinson'a açıklamıştır. General Keith ve Hutchinson Hüseyin Paşa'nın bu planını desteklemekle birlikte, Reşid'in on iki saatlik mesafede kumlu bir mevki olduğunu, dolayısıyla toprakların gitmesinin ve askerlerin de zahire ile takviyesinin zor olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca gönderilecek kuvvetlerin Reşid'i alamadıkları takdirde düşmana cesaret geleceğini de ilave etmişlerdir. Bunun üzerine Hüseyin Paşa, Reşid harekâtını şöyle onlara izah etmiştir;

Tayin edeceğimiz askere üç günlük peksimet ile sularını verelim. Bir topu dört beygir yerine sekiz beygire çektirelim. Yine küçük kayıklara ve şalopelere peksimet, su, mühimmat gibi levazımatları yükleyelim. Bunların bir kısmı Muhadiye Gölü (Idku Gölü)'nün içinden askerle beraber sahil boyunca Reşid'e üç saat mesafedeki İt Köyü (Idku)'ne kadar gitsin. Diğer kısmı ise denizden Reşid Boğazı'na ulaşsın. İki taraftan bu kayıklar ve şalopeler askeri kollasın.²⁹

²⁹ Hüseyin Paşa, 1 Temmuz 1801 tarihli arzında, Ebûkîr önlerine geldiğinde İngiltere askerlerinin Fransızlarla mücadele ettiğini, İngilizlerin çok adamlarının öldüğünü ve birçoğunun da yaralandığını gördüğünü belirtmektedir. Dolayısıyla o, bu tür hizmet edenlerin yabancı devletler tarafından taltif edildiklerini vurgulayarak, yararlılıkları nedeniyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun da bunlara nişan vermesi gerektiğini merkeze bildirmiştir. Paşanın bu talebi dikkate alınmış ve daha sonra imparatorluk tarafından İngilizlere kürk ve altın gönderilmiştir. Ayrıca 2 Nisan 1801'de 7 ila 72 saat aralığında devam eden bir fırtına çıkmıştır. Bu fırtına Hüseyin Paşa'yı epey zorlamıştır. Çünkü Hüseyin Paşa'nın bindiği Selimiye adlı üç ambarlı gemi haricinde, Kapudane Bey'in Tâvus-ı Bahri Kalyonu, Giritli Hüseyin Kaptan'ın Cîrân-ı Bahri Fırkateyni ve Giritli Salih Kaptan'ın Şehber-i Zafer Fırkateyni gibi irili ufaklı pek çok gemi fırtınada hasara uğramıştır. Dimyat'a gönderilen gemilerde de durum aynıdır. Hatta İngiltere donanması da bu fırtınadan payına düşeni almıştır. Yine de Hüseyin Paşa, merkezden istediği destek dışında, yedekliklerden temin ettiği malzemelerle hasarların bir kısmını karşılamıştır. Bkz.: *AE.SSLM.III. 250/14515; HAT. 31/1461, 83/3446, 86/3518, 89/3648, 139/5748, 153/6445, 164/6854, 274/16141; C.BH. 41/1916, 113/5463, 18/864, 26/1219, 131/6341; C.HR. 50/2471; TSMA.e. 429/17, 429/21, 429/43, 429/51, 443/35, 536/4, 536/20, 536/23, 536/24, 536/25, 536/27, 536/28, 536/29, 536/30, 536/34, 683/36, 709/80, 755/10, 1201/14.*

Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa bu harekât planıyla General Keith ve General Hutchinson'u ikna etmiş ve ardından da kethüdası Hüsrev Ağa'yı³⁰ başbuğ nasederek, İnce Mehmed Bey'in de dahil olduğu 6 bin kişilik bir kuvveti, ki İngilizler de bir miktar askerle bu birliğe destek vermiştir, 7 Nisan 1801'de Reşid'e göndermiştir. 8 Nisan'da Idku'ya ulaşan müttelik güçler, 9 Nisan'da Reşid'e hücum etmiştir. Reşid'de bulunan binin üzerinde Fransız askeriyle yapılan yarım saatlik mücadele sonrasında Reşid düşerken, düşman askerinin bir kısmı nehir yoluyla Rahmaniye'ye kaçmış, 200-300 neferi de Reşid'e bir buçuk saatlik mesafede yer alan Reşid Boğazı'ndaki Nil'in kapısı konumundaki palankaya firar etmiştir.³¹

Bunun akabinde Hüsrev Ağa, İngiliz süvarileri yanına katarak, Levent Çiftliği sol kol ağası Abdullah Ağa'yı Reşid palankasını ele geçirmekle görevlendirmiştir. Şalopelerin idaresini üstlenen Bodrumlu Halil Bey de maiyetiyle beraber Reşid Boğazı'na gelmiştir. Başlangıçta Fransızlara palankayı terk etmeleri için çağrı yapılmış olsa da, olumsuz cevap alınması üzerine, karadan ve nehirden palankaya müdahale edilmiştir. Bu sırada Hüsrev Ağa da bölgededir ve dört günlük bir çarpışmanın sonucunda Fransızlar aman dileyerek, 20 Nisan 1801'de Reşid palankasını teslim etmişlerdir.³²

Hüsrev Ağa'nın Reşid'deki bu başarısının akabinde Küçük Hüseyin Paşa yönünü Rahmaniye'ye çevirmiştir. Zira Reşid'in ele geçirilmesiyle Mısır içlerine girmek daha kolaydır. Bu konuda Hüseyin Paşa, 30 Mart'ta Ariş'e ulaşmış olan Yusuf Ziya Paşa komutasındaki ordunun da bir an önce bölgeye gelmesi için ısrarlıdır. Çünkü Hüseyin Paşa'ya göre Fransızlar, Kahire ve Dimyat'tan bütün gücünü buraya aktarmaktadır. Dolayısıyla Hüseyin Paşa, Yusuf Ziya Paşa'nın öncü birlik olarak gönderdiği çarhacı Tahir Paşa ile Mısır valisi serasker Mehmed Paşa'nın Salihye'de bulunmalarını da vakit kaybı olarak vurgulamaktadır. Oysaki onlar, 11 Nisan'da Salihye'yi Fransızlardan almış ve sonrasında da Bilbeys'e varmışlardır. Yusuf Ziya Paşa da 18 Nisan'da Kureyn civarına

³⁰ Hüsrev Mehmed Paşa hakkında bkz.: Yüksel Çelik, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa: II. Mahmud Devrinin Perde Arkası*, TTK, Ankara 2013.

³¹ *HAT. 83/3446, 89/3648; C.HR. 50/2471; TSMA.e. 443/35, 536/24.* Hüseyin Paşa, Reşid'e gönderdiği askerlerine şöyle seslenmiştir; *Padişahımız beni kaptan paşa sizi de askerlerim diye bugün için beslemiştir. Göreyim sizi can ve başla çalışarak, dostlarımızın yanında beni utandırmayın. Sizler karadan bizler de dostlarımızla denizden gayret ederek hem esir olmuş din kardeşlerimizi hem de Mısır'ı gönül birliğiyle düşmandan kurtaralım.* Mısır'da yapılan muharebelerle ilgili resimler ve haritalar için bkz.: *TSMA.e. 662/25, 684/4, 755/14, 760/11.*

³² *HAT. 83/3446, 89/3648, 249/14084; C.HR. 50/2471; TSMA.e. 443/35, 536/24.*

gelerek onlara katılmıştır. Ancak Hüseyin Paşa, Tahir Paşa'nın Fransızların boşalttığı Dimyat'ı zapt ederek, Riyale Bey ile Dimyat'a yolladığı gemilerin içeri sokulmasından yanadır. Fakat Valide Sultan kethüdası Yusuf Ağa ile yakınlıkları nedeniyle aralarının iyi olmadığı Yusuf Ziya Paşa, Tahir Paşa yerine, Halep valisi İbrahim Paşa'yı serasker olarak Salahiye'den Dimyat'a sevk etmiştir. Nihayetinde serdar-ı ekrem olarak kara ordusu Yusuf Ziya Paşa'nın yetkisindedir ve o, Hüseyin Paşa'ya kendisinden rol çaldırmak niyetinde değildir.³³

Bu süreçte Hüseyin Paşa, müttefik güçlerle birlikte 9 Mayıs 1801'de Rahmaniye'ye yakın bir köy olan Fuvva'ya gelmiştir. Ertesi gün Hüseyin Paşa ince donanma ile nehirden ve İngiltere askeri karadan Rahmaniye'ye saldırıya geçmiştir. Saat ikiye dek yapılan şiddetli hücum sonrası Fransızlar çok fazla kayıp vermiş ve bir kısmı da Kahire'ye firar etmiştir. Rahmaniye palankasında kalan 150-200 civarı Fransız ise, aman dileyerek 11 Mayıs'ta Rahmaniye'yi Hüseyin Paşa ile Hutchinson'a teslim etmiştir.³⁴

Rahmaniye'nin Fransızlardan alınmasının ardından Kahire'ye doğru yola çıkan Küçük Hüseyin Paşa'ya, III. Selim tebrik mesajı yollamıştır. Fakat Hüseyin Paşa, başarılarından dünyalar kadar memnun olan efendisine karşılık olarak sitemlerini sunmuştur:

İngiltere askeri ile beraber emrimde 15-20 bin asker vardır. İstanbul'dan hareketimden beri de bir yerden yardım gelmemiştir. Hatta ne bir nüzül emini ne bir defterdar ne de bir kasapbaşı yanımdadır. Her iş benden sorulmaktadır. Hem akçe hem zahire bulup, bir de kasapbaşılık yapmaktayım. Arada da vakit oldukça muharebe etmekteyim. Akçe olmadığından da yararlık edenlere belimdeki şalı birer parmak birer parmak dağıtmaktayım. Bir kuru peksimet ile askeri nasıl idare edeyim. Pirinç versem, yağ ve ete muhtaçtır. Alıştırıp sonra kesmek de külliye zararlıdır. Benim gücümle ancak bu mahalle varılmıştır. Bugün yarın daha büyük savaş olacaktır. Cihat farzdır ama kafirden intikam almak parasız olmamaktadır. Mısır içlerine varıldıkça da işler iyice karışmaktadır. İşte halim bu şekildedir ve zerre takatim de kalmamıştır. Yine de bunlar

³³ TSMA.e. 429/12, 429/13, 443/35, 674/9, 684/3, 755/10, 786/51, 786/52; HAT. 83/3446, 86/3518, 142/5875, 153/6445, 154/6498, 158/6607; AE.SSLM.III. 428/24491; C.AS. 672/28231, 986/43037; S. J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında...*, s. 505-520.

³⁴ HAT. 141/5864, 145/6122, 153/6445, 249/14084; AE.SSLM.III. 71/4246; C.AS. 613/25857; TSMA.e. 443/35.

*şikâyet değil, durumu hikâye etmektir. İnşallah rabbim sizin hayırduanızla Hüseyin kulunuzu ağlatmaz. Zira ya Allah canımı alacak ya da hayırduanızla en kısa sürede size fetih haberleri iletteceğim.*³⁵

Küçük Hüseyin Paşa, III. Selim'e serzenişte bulunsa da, Kahire'ye doğru yürümeye devam etmektedir. Ancak, General Keith'in yanında tercüman olarak yer alan Kıbrıslı Tomas'ın verdiği bilgiler, paşayı düşündürmektedir. Zira İngilizler, Fransızları çıkardıktan sonra Mısır'da kalmak niyetindedir. 6 Mayıs 1801 tarihli arzında bunu merkeze ileten Hüseyin Paşa, General Hutchinson'un tavrından da tedirgindir. Çünkü Hutchinson, Rahmaniye akabinde ayak sürmektedir. Yine de Hüseyin Paşa, müttefik kuvvetlerle birlikte Kahire'ye doğru ilerlemektedir.³⁶

Bu noktada Hüseyin Paşa'nın ileri gönderdiği karakol kuvvetleri 14 Mayıs'ta Fransızlarla çarpışmıştır. Yusuf Ziya Paşa komutasındaki ordu da Bilbeys'e ulaşmış ve asker Kahire'ye dört saatlik bir mesafede olan Hankah'da metrislere girmiştir. Ancak Kahire'deki Fransız askerleri 15 Mayıs'ta 6-7 bin piyade, bin kadar süvari ve 20 topla onlara müdahale etmek için yola çıkmıştır. Karşılıklı olarak ise 2-3 bin Arnavut süvari ve delil askeri ile Tahir Paşa onların üzerlerine yollanmıştır. İki ordu 16 Mayıs'ta 10 saatten fazla mücadele yapmış ve bunun sonucunda da Fransızlar dayanamayarak geri Kahire'ye kaçmıştır. Bu sırada 3 binden ziyade askerle Dimyat'a gitmiş olan Halep valisi Vezir İbrahim Paşa da, Riyale Bey ile ittifak halinde, Dimyat Boğazı'ndaki burçlar ile İzbe Kalesi'ni almış ve oradan Burullus Kalesi'ne firar eden 500 Fransız'ı da ele geçirmiştir.³⁷

Bu gelişmeler doğrultusunda Kahire'ye doğru ilerleyişini sürdüren Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa, Mayıs sonlarında Bulak'a 5-6 saatlik mesafeye kadar gelmiştir. Sadrazam Yusuf Ziya Paşa da 18 Mayıs'ta Bilbeys'ten hareket ederek Benha Köyü'ne varmış ve Kahire'de yapılacak harbin nasıl olacağını görüşmek üzere Hüseyin Paşa ile General Hutchinson'u çağırmıştır. Bu daveti kabul eden Hüseyin Paşa, Hutchinson ile birlikte Yusuf Ziya Paşa'nın bulunduğu yere gitmiştir. Bunu, 1 Haziran 1801 tarihli arzında merkeze bildiren Hüseyin Paşa, birkaç gün orduda kaldıklarını ve ordusunun

³⁵ HAT. 159/6661; TSMA.e. 429/14, 429/18, 443/35, 683/16, 429/49.

³⁶ TSMA.e. 411/19, 429/21.

³⁷ AE.SSLM.III. 428/24491; C.AS. 613/25857; TSMA.e. 429/14, 429/18, 429/24, 429/25, 429/46, 443/35; HAT. 88/3624, 154/6498, 157/6563, 159/6643, 169/7216. Y. Çelik, Dimyat'ın Küçük Hüseyin Paşa tarafından 3 Haziran 1801'de ele geçirildiğini belirtmektedir. Bkz.: Y. Çelik, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüseyin Paşa*, s. 17.

durumu hakkında da Yusuf Ziya Paşa'ya tafsilatlı bilgi verdiğini belirtmektedir. Ayrıca Hüseyin Paşa, Yusuf Ziya Paşa'dan 50 bin kuruş borç talep ettiğini, ancak paşanın yanından eli boş gittiğini dile getirmekte ve bunu şöyle ifade etmektedir; “*Dimyat'dan henüz hazîneleri gelmiş iken bir akçe viremediler ve bir çadır ve çerge ile dahi i'ânet idemediler.*”³⁸

Bu görüşmenin akabinde Dicle merhalesine geçmiş bulunan Yusuf Ziya Paşa, Hüseyin Paşa ile Hutchinson'un Nil'in birleştiği noktada olan Şilkan'a ulaşmaları haberinin ardından, 6 Haziran'da buradan ayrılarak, Şilkan'a 2,5 saat uzaklıktaki Şubra Şihabiye menziline gitmiştir. Buradaki iki günlük mola sonrasında da yeniden yola koyulan Yusuf Ziya Paşa, 9 Haziran'da Şilkan'a varmıştır.³⁹

Yusuf Ziya Paşa Şilkan'a ulaştığı gün, Nil'in batı yakasında bulunan Küçük Hüseyin Paşa'nın çadırına gitmiş ve birlikte gizlice harekâtı konuşmuşlardır. Bu görüşmede Yusuf Ziya Paşa, bir süredir Mısır'da olan Fransızların Bulak ve Kahire'yi gereği gibi istihkâm ve takviye ettiklerini Hüseyin Paşa'ya bildirmiştir. Ayrıca, her ne kadar Hüseyin Paşa'nın yanında büyük toplar olsa da, orduya Dimyat'tan gelecek toplar için birkaç gün Şilkan'da kalmanın daha uygun olduğunu ve bu durumu General Hutchinson'a da iletmesini Hüseyin Paşa'dan istemiştir.⁴⁰

Bunun ardından Küçük Hüseyin Paşa, General Hutchinson'la beraber, 13 Haziran'da Yusuf Ziya Paşa'ya iadeiziyarete bulunmuştur. Bu ziyarete Yusuf Ziya Paşa hem kendi birliklerinin hem de Hüseyin Paşa ile Hutchinson'un ordularının bir an önce yola çıkması gerektiğini dile getirmiştir. Ancak Hutchinson, iki tarafın birbirine yardımda bulunması amacıyla Nil'in üzerine kurdurduğu köprünün henüz tamamlanmadığını ve dolayısıyla köprü bitinceye kadar beklenilmesini rica etmiştir. Fakat Yusuf Ziya Paşa ile Hüseyin Paşa aynı fikirde değildir ve onlar 16 Haziran'da işe girişmek niyetindedir. Bu doğrultuda da ordunun Şilkan ile Kahire'nin ara noktasında olan Basus Köyü'ne yerleşmesini, Hüseyin Paşa ile İngiltere askerlerinin de buranın karşısında yer alan Tanaş mevkiinde konuşlanmasına karar vermişlerdir.⁴¹

³⁸ AE.SSLM.III. 428/24491; C.AS. 1072/47196; C.HR. 50/2471; HAT. 88/3624, 159/6661, 169/7216; TSMA.e. 429/14, 429/18, 536/1.

³⁹ AE.SSLM.III. 428/24491; C.AS. 1072/47196; C.HR. 50/2471; TSMA.e. 429/14, 429/18, 429/19, 536/1.

⁴⁰ TSMA.e. 536/1.

⁴¹ TSMA.e. 536/1.

Bu plan üzerine Yusuf Ziya Paşa 16 Haziran 1801'de Şilkan'dan yola çıkarak Basus Köyü'ne gelmiştir. Fakat ordunun yerleşme düzeni konusunda hemfikir olan General Hutchinson, düşmanın arkadan hücum etmesine engel olmak amacıyla Gize üzerine saldıracağını bildirmiştir. Onun bu düşüncesine Küçük Hüseyin Paşa da katılmaktadır. Ancak yine de Hüseyin Paşa, Nil'in doğu yakasına geçerek, Yusuf Ziya Paşa'nın ordusuyla birlikte Bulak, Babünnasr ve Babülfeth taraflarından Kahire'yi muhasara etmenin daha uygun olacağı konusunda Hutchinson'u ikna etmeye de gayret göstermiştir. Lakin Hutchinson fikrini değiştirmemiştir. Dolayısıyla Yusuf Ziya Paşa, bir iki gün Basus'ta kalarak bu durumu onlarla yeniden mülakat etmiştir.⁴²

Bu görüşmeler esnasında Yusuf Ziya Paşa, Kahire'de olan Fransızlara teslim olmaları için aman teklif edilmesi önerisinde bulunmuştur. Çünkü emri altındaki ordu düzensizdir ve Kahire'ye girildiği gibi askerlerin yağma ve talan yapacağı düşüncesindedir. Bu meseleyi hem sözlü hem de yazılı olarak Hüseyin Paşa'ya da iletmiştir. Ancak Hutchinson bu fikre karşı çıkmıştır. Zira Kahire'nin bir mahallesi zapt olmadıkça, Fransızların bunu gurur meselesi yapacakları endişesi taşımaktadır. Dolayısıyla bu konu bir süre ertelenmiş ve Hüseyin Paşa ile İngiltere orduları, iki ordunun birleşmesini sağlayacak köprü'nün kurulacağı noktanın karşısında olan Varakülhadra Köyü'nde çadırlarını dikmişlerdir.⁴³

Yusuf Ziya Paşa her ne kadar orduların Nil'in kendi bulunduğu tarafında birleşmeleri konusunda ısrar etse de, General Hutchinson ile Küçük Hüseyin Paşa farklı düşünmektedir. Dolayısıyla onlar, Yusuf Ziya Paşa'yı devre dışı bırakarak, kendi aralarında gizlice görüşmüşlerdir ve Hüseyin Paşa bu konuda şunları dile getirmektedir:

Hem ben hem de Hutchinson Mısır sorununa bir an önce nizam verilmesi endişesi içindeyiz. Ancak benim ve Hutchinson'un orduları karşıya geçerse, Said ve İskenderiye tarafı açık kalacağından, Kahire'ye takviye kuvvet ile zahire gelmesi muhtemeldir. Bu da işi geciktirecektir. Yine Mısır'ın teslimi için aman dileyen Fransızlarla görüşmeler başladığında da, herkes söze karışacak ve durum uzayacaktır. Ayrıca asker Kahire'ye girdiğinde yağmaya girişeceğinden, şehrin zaptı zor olacaktır. Üç senedir küffar elinde perişan olan Kahire halkını, askerın yağmasıyla bir kat daha

⁴² HAT. 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁴³ HAT. 88/3624, 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

harap ettirmek, yabancı devletler arasında dedikoduya sebep olacaktır. Dolayısıyla bunun önüne geçmek amacıyla bizim Hutchinson ile Gize üzerine gitmemiz elzemdir. Böylece bir yandan İskenderiye yolu kesilecek bir yandan da Said'den zahire sevki önlenecektir.⁴⁴

Küçük Hüseyin Paşa açıklamasına şöyle devam etmiştir:

*İngiltere ordusu ile bulunduğumuz sahilden Gize üzerine giderek muhasara eyleyeceğiz. Bu sırada Gize alınincaya dek karşı taraftaki ordu savaşımadan metrislerde bekleyecek. Bu, Fransızların muharebeye dahil olmasını engelleyecektir. Sonrasında Kahire'yi teslim mecbur kaldıklarında ve görüşmeler başladığında, bu, yağmanın önlenmesi için ordudaki askerden gizli tutulacaktır.*⁴⁵

Görüşlerini bu şekilde dile getiren Küçük Hüseyin Paşa, Yusuf Ziya Paşa'nın Gize'ye gitmelerine müsaade etmemesi ve Hutchinson'un da fikrinden dönmemesi durumunda, müttefik olarak Ebûkîr'dan beri birlikte mücadele ettikleri İngilizlerden ayrı hareket etmenin, işe zarar vereceği endişesi de taşımaktadır. Bu noktada da Hutchinson'la beraber giderek, bir iki gün içerisinde Gize'yi ele geçirmek ve akabinde de karşıya geçerek iki ordunun aynı anda Kahire'ye hücum etmesi düşüncesindedir. Bu, her ne kadar Yusuf Ziya Paşa sonradan öğrenmiş olsa da, Yusuf Ziya Paşa'dan bile gizlenmiştir.⁴⁶

Bu doğrultuda İmbaba Köyü civarında bulunan Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa ile General Hutchinson, her ne kadar Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın önerisini daha önce reddetmiş olsalar da, işi savaşız bitirmek ve Kahire'yi askerin yağmasından kurtarmak amacıyla Bulak'taki Fransız generali Augustin Daniel Belliard'a gizlice bir mektup göndermişlerdir. Bu mektubun içeriği şöyledir:

Üç takım orduyla ve donanmayla Kahire'yi kuşattık. Savaş yoluyla elinizden alırsız. Fakat sizin kuvvetinizin durumunu tutulan esirlerden haber aldık. Yine Gize kumandanının General Menou'ya gönderdiği yazıyı da ele geçirdik. Kahire'de ne kadar askeriniz var, haliniz nasıldır, palankalar ile tabyalarda ne kadar top ve mühimmat vardır ve lağımlarınız ne taraftadır biliriz. Dolayısıyla ara yerde kan dökülmeden şu Kahire'yi teslim etmek size hayırlıdır. Eğer inat eder ve savaşa girişerseniz, sonrasında

⁴⁴ HAT. 88/3624, 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁴⁵ HAT. 88/3624, 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁴⁶ HAT. 88/3624, 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

*aman dilemeniz fayda etmez. Allah'ın yardımı ile Kahire alınır. Sizin hepinizi yok ederiz. Yarın Gize üzerine gidilip Said ve İskenderiye yollarınız bile kesilir. Düşünüp ona göre cevap verin.*⁴⁷

General Belliard'ın karşılık olarak verdiği cevap ise şu şekildedir:

*Şimdi biz muhasaradayız. Kahire'yi teslim edip selamete çıkmak benim canıma minnettir. Lakin ben yalnız değilim. Benden başka da yetkili kişiler vardır. Savaşmadan Kahire'yi teslim etmeye razı olursam, diğerlerinin beni suçlamaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla savaşa başladıktan sonra teslim talip olup bir adam gönderirim. Ama sizinle haberleştiğimi kimse bilmesin ve Avrupa'ya da bildirilmemesini rica ederim. Zira orada duyulur ise madde meydana çıkar.*⁴⁸

Belliard'tan gelen bu cevap üzerine Hüseyin Paşa ile Hutchinson, Yusuf Ziya Paşa'nın orduların Nil'in doğu yakasında birleşmesi teklifini dikkate almayarak, 22 Haziran 1801'de gizlice Gize önüne gitmişler ve Belliard'la kararlaştıkları planı hemen devreye sokmuşlardır. Askeri metrislere yerleştirdikten sonra aynı gün içinde savaşa başlayan Hüseyin Paşa ile Hutchinson, birkaç saat muharebenin ardından pek çok asker kaybetmiştir. Düşman askerinden de kayıpların verildiği bu mücadelede, 5-10 nefer Fransız askeri de esir edilmiştir.⁴⁹

Küçük Hüseyin Paşa ile Hutchinson'un ertesi gün büyük toplar ve havanlarla birlikte tabyalar tanzim ederek muharebeye devam etmeye niyetlendikleri esnada, Belliard tarafından, daha önce kararlaştırıldığı üzere, Gize'deki Fransız kumandanı aracılığıyla haber gelmiştir. Gelen bu haberde Belliard, bazı maddeleri görüşmek için hem Hüseyin Paşa'nın hem de Hutchinson'un birer görevli yollamasını talep etmiştir. Onun bu isteğine karşılık veren Hüseyin Paşa ile Hutchinson, hemen iki görevli irsal etmiştir. Birkaç saat sonra Gize'den geri dönen görevliler, Belliard'ın, Kahire'nin teslimini müzakere etmek amacıyla tekrar adam sevk edilmesini, bunun bir gün sonra saat birde gerçekleşmesini, yapılacak görüşmenin ordudan gizli tutulmasını ve işin Gize'de bitirilmesini istediğini beyan etmiştir.⁵⁰

⁴⁷ HAT. 88/3624, 153/6450, 159/6625; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁴⁸ HAT. 88/3624, 153/6450, 159/6625; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁴⁹ HAT. 88/3624, 153/6450, 264/15301; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁵⁰ HAT. 88/3624, 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

General Belliard'ın bu taleplerini Hutchinson'la görüşen Küçük Hüseyin Paşa, her ne kadar Yusuf Ziya Paşa'dan gizli hareket etmiş olsa da, Kahire önlerinde bulunan Yusuf Ziya Paşa'ya haber vermeksizin bir görevli gönderilmesinin uygun olmadığını dile getirmiş ve gidecek heyette Yusuf Ziya Paşa'nın da bir adamının olması gerektiğinin altını çizmiştir. Fakat Hutchinson aynı düşüncede değildir: *Şimdi sadrazam hazretlerine haber vermeyelim. İşi bitirelim ve akabinde kendisine sonucu iletelim.* Yine de Hüseyin Paşa, Hutchinson'u dinlemeyerek bildiğini okumuş ve Yusuf Ziya Paşa'ya her şeyi iletmiştir. Ayrıca ertesi gün top ve tüfek atılmayarak, askerin metrislerde tutulmasını da Yusuf Ziya Paşa'dan rica etmiştir. Yapılacak müzakereler için de kethüdası Osman Bey'in yollanmasını talep etmiştir.⁵¹

Bu çerçevede Yusuf Ziya Paşa'nın kethüdası Osman Bey, Hüseyin Paşa'nın adamı İshak Bey ve General John Hope 24 Haziran 1801'de Gize'ye gönderilmiştir. Fransa adına ise Belliard'ın görevlendirdiği generaller François Xavier Donzelot, Charles Antoine Louis Alexis Morand ve Jean Joseph Tarayre bulunmaktadır. Yapılan görüşmede Fransızlar Mısır'ın teslimini konuşmak amacıyla üç gün ateşkes istemişlerdir. Ancak bu Hüseyin Paşa tarafından kabul görmemiştir. Dolayısıyla anlaşma hususunda İshak Bey ve Osman Bey ile John Hope'a 48 saate kadar yetki verilmiştir. Müzakere için ise Gize ile müttefik kuvvetler ordusu arasında bir yer belirlenmiştir.⁵²

Küçük Hüseyin Paşa, 30 Haziran-1 Temmuz 1801 tarihli yazılarında, başlangıçta Fransızların 19 maddelik bir metin gönderdiklerini ve bu maddelerin çoğunun kabul edilebilir türden olduğunu dile getirmektedir. Ancak Fransızların; Kahire'de bırakacakları mühimmat, top, zahire vs. için 2 milyon Fransız akçesi talep etmeleri; Kahire'deki kaleleri 15 gün sonra teslim etmeyi taahhüt etmeleri; yanlarında Kıpti ve Şami halkı da götürmeye niyetlenmeleri; yine hizmetlerinde bulunup Kahire'de kalanlara da dokunulmaması gibi şartların yeniden gözden geçirilmesinin uygun olacağı görüşündedir. Bu noktada da divan kâatibi Emin Efendi'yi tayin etmiştir.⁵³

Sonrasında Fransızların akçe talebi tamamen reddedilerek, Fransızların, 15 gün yerine, 12 gün içinde Mısır, Bulak ve Gize kalelerini her şeyi ile teslim etmeleri

⁵¹ HAT. 88/3624, 153/6450; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁵² A.DVNSMHH.d. 211, s. 177-181; HAT. 88/3624, 88/3634, 153/6450, 163/6793, 169/7216, 1667/14; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/2, 536/3, 536/8, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

⁵³ A.DVNSMHH.d. 211, s. 177-181; HAT. 88/3624, 88/3634, 153/6450, 163/6793, 169/7216; TSMA.e. 443/35, 536/1, 536/2, 536/3, 536/8, 536/21, 536/22, 536/35, 536/36.

kararlaştırılmıştır. Yine Fransızlar, tüm masrafları müttefik devletler tarafından karşılanmak üzere, kendilerinin olan mallarla beraber memleketlerine ulaştırılacaktır. Bu noktada da onlara Kahire önünde yer alan palankalardan bir palanka ile birlikte, Gize Kalesi'nden bir kapı verilecek ve Nil'in batı yakasından Reşid'e gideceklerdir. Top, mühimmat, zahire gibi eşyaların ittifak kuvvetleri askerlerince zapt edilmesi için de komiserler tayin edilecektir. Antlaşma metni İskenderiye'de bulunan General Menou'ya da gönderilecek, ayrıca Fransa'ya mektup sevki için gemi ayarlanacaktır. İlaveten, Osmanlı ve İngiltere kumandanları ile Fransa generali, imzalanmasının akabinde, 24 saat içinde mukaveleyi onaylayacak, üçer de karşılıklı rehin alınacaktır. Ek olarak hem Osmanlı-İngiliz esirleri hem de Fransız esirler serbest kalacak, Fransızlarla gitmek isteyen halka da müdahale olunmayacaktır. Tahliye oluncaya kadar da askerler birbirlerine saldırmayacaktır.⁵⁴

Bu şartlarla hazırlanan 21 maddelik antlaşma metni 27 Haziran 1801'de iki tarafın temsilcilerince imzalanmış ve 28 Haziran 1801'de de rehinler ile senetler mübadele edilerek, Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa, General Hutchinson ve General Belliard karşılıklı olarak bunu onaylamıştır. 10 Temmuz 1801'de de Fransızlar Kahire, Gize ve Bulak kalelerini tahliye ederek, 5 gün içinde gemilere binecekleri Gize'deki palankaya çekilmişlerdir. Böylece Kahire tamamen zapt edilmiştir. Bu esnada Hüseyin Paşa ile Yusuf Ziya Paşa, Fransızlarla gitmek isteyen Kahire'deki Kıptilerin lideri Cercis Cevheri ve Muallim Yakub Hanaya ile Yahudilerin reisi Hîti ile gizlice görüşerek, onları affetmişlerdir. Zira kırkar, altmışar yaşında olan bu kişilerin çoğu Mısır'da mal, mülk ve evlat sahibidir. Dolayısıyla, barış yapılırsa bile, tekrar Fransa'nın Mısır üzerine gelmesine neden teşkil etmeleri, Hüseyin Paşa ve Yusuf Ziya Paşa'yı tedirgin etmiştir.⁵⁵

Küçük Hüseyin Paşa, Fransızların Gize'ye çekildiği gün, Yusuf Ziya Paşa, Hutchinson ve diğer görevlilerle birlikte Kahire'ye girmiştir. O, bunu, III. Selim'e şöyle bildirmektedir:

⁵⁴ A.DVNSMHH.d. 211, s. 177-181; AE.SSLM.III., 428/24492; HAT. 88/3624, 88/3634, 153/6450, 154/6479, 163/6793, 169/7216, 270/15787; TSMA.e. 429/20, 429/22, 429/23, 429/26, 429/27, 429/28, 429/29, 429/32, 443/35, 536/1, 536/2, 536/3, 536/21, 536/22, 536/26, 536/35, 536/36, 536/42, 536/43.

⁵⁵ A.DVNSMHH.d. 211, s. 177-181; AE.SSLM.III., 428/24492; C.AS. 1131/50208; HAT. 88/3624, 88/3634, 153/6450, 165/6860, 169/7216; TSMA.e. 429/20, 429/22, 429/23, 429/26, 429/28, 429/29, 429/40, 443/35, 536/1, 536/2, 536/3, 536/21, 536/22, 536/26, 536/35, 536/36, 536/42, 536/43.

Askerimi önüme katıp Kahire'ye girdiğimde, Kahire ulema ve şeyhleri ile ocaklısı bizi karşıladı. Bu kadar müddet düşman elinde aciz kalan Kahire halkı, kadınıyla, çocuğuyla sokaklara dökülmüş, ağlayarak şükrettiler. Yerden göğe kadar Sultan Selim'in adını haykırdılar. İç kaledeki batı kapısı kethüdam Hüsvrev Ağa tarafından zapt olunmuştu. Onu buraya tayin ettim ve bir taraftan Fransızlar çıkarken, diğer taraftan bizler de iç kaledeki Gavri Sarayı'na ulaştık. Akabinde de buranın ilk fatihi olan büyük ecdadımız Sultan Selim Han'ın divan kurduğu Gavri divanhanesi denilen yerde, bütün ulema, şeyh, ocaklı ve diğer ileri gelenler mevcut iken, devletin devamı için sizin adınıza fetih hutbesi okuttum. Osmanlı sancaklarının birini de buraya koydum. İkisini ise kale burçlarına astım. Burçlara ve palankalara asker yerleştirildi. Kimse yağmaya girişmedi. Eğer yağma olsaydı, Kahire halkı ayaklar altında kalır ve şehir yeni baştan harap olup, sürülmüş tarlaya dönerdi. Böylece Kahire Kalesi yeniden İslam memleketi oldu. Bu büyük kalenin 9 demir ve 7 ağaç anahtarlarını mühürdarım Hayreddin Ağa ile size gönderiyorum.⁵⁶

Küçük Hüseyin Paşa o gün Kahire'de kalmıştır. Şehrin nizamı ile ilgili gerekli tedbirleri aldıktan sonra, 11 Temmuz 1801'de, Kahire'yi Yusuf Ziya Paşa'ya teslim ederek, ordusunun bulunduğu Gize'ye dönmüştür. 15 Temmuz'da da, gemilere bindirilerek ülkelerine gönderilecek olan 10-11 bin Fransız ile birlikte, Gize'den Reşid'e doğru yola koyulmuştur.⁵⁷

Hüseyin Paşa, İngilizlerle beraber, Fransızları dört bir yandan çevirerek, yaklaşık 15 günlük bir yolculuğun ardından 28 Temmuz 1801'de Reşid'e gelmiştir. Bu süreçte, Fransızların yollanması için, ücretiyle donanma maiyetinde olan müstemem gemilerinden 28 parça gemi, ki bunların 18'i Rus gemisidir, tedarik edilmiştir. Bunların su ve kumanyaları da donanma zahiresinden verilmiştir. Ancak gemilerin Fransa'ya sağ salim gitmesi hususunda yanlarına savaş gemisi ilave edilmesi gerekmiştir. Dolayısıyla Hüseyin Paşa, bunu İngiltere donanmasının temin etmesini istemiştir. Zira Osmanlı

⁵⁶ AE.SSLM.III., 428/24492; HAT. 88/3624, 88/3634; TSMA.e. 684/20.

⁵⁷ HAT. 88/3634, 153/6433, 154/6472, 159/6625; TSMA.e. 429/22, 429/26, 429/28, 429/29, 429/32, 443/35, 536/42, 536/43.

donanmasında mevcut olan gemiler ile personelin hali, çok da bunu kaldıracak durumda değildir.⁵⁸

Bu noktada Fransızların gemilere yüklenmesi uygun olmayan eşyalarını satmak için 5-10 gün Reşid'de kalmasını fırsat bilen Küçük Hüseyin Paşa, İngiltere generali Keith ile durumu görüşmeye gitmiş ve akabinde de Reşid'e geri gelmiştir. 31 Temmuz'da durumu merkeze bildiren Hüseyin Paşa, bu sürecin uzamaması ve Fransızların bir an önce gemilere bindirilip gönderilmesi haberini en kısa sürede iletceğini beyan etmiştir. Ayrıca, Fransız kafilesinin gemilere bineceği Reşid Boğazı'nın, onların bulunduğu yere yakın olmakla birlikte, hava koşulları nedeniyle 1 hafta ya da 10 gün gecikmeye yol açabileceğini dile getirmiştir. Bunu önlemek amacıyla da Hüseyin Paşa, İskenderiye kuşatması için askerini yolladığı Marye Boğazı'ndan Fransızları memleketlerine sevk etmenin daha iyi olacağını vurgulamıştır. Zira burası hem Reşid'e 5-6 saatlik bir mesafedir hem de donanmaların gözetiminde işlem gerçekleştirilecektir. Böylece vakit kaybının da önüne geçerek, hemen İskenderiye kuşatmasıyla meşgul olunabilecektir.⁵⁹

Yine bu doğrultuda Hüseyin Paşa, Fransızları gemilere bindirip gönderdikten sonra, İskenderiye önünde kuşatmayı sürdüren İngilizlerle müzakere edilerek, İskenderiye'nin tahliye ve teslimi için General Menou'ya yeniden haber ulaştırılması taraftarıdır. Eğer Menou, mücadele etmeden İskenderiye'yi vermeyi kabul ederse, onlar da vilayetlerine yollanacaktır. Aksi halde Hüseyin Paşa, savaşın kaçınılmaz olduğunu ve vakit kaybetmeden harbe girişileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla her iki durumda da yeni gemilerin Mısır sahillerine sevk edilmesinin elzem olduğuna dikkat çekerek, askerinin maaşları için de para talep etmiştir.⁶⁰

⁵⁸ HAT. 88/3634, 114/4581, 153/6433, 154/6474, 154/6488, 154/6496, 159/6624; TSMA.e. 429/22, 429/26, 429/28, 429/29, 429/32, 443/35, 536/26, 536/42, 536/43.

⁵⁹ HAT. 88/3634, 153/6433; TSMA.e. 429/22, 429/26, 429/28, 429/29, 429/32, 443/35, 536/26, 536/42, 536/43.

⁶⁰ Kahire başarısının ardından İskenderiye'yi de bir an önce ele geçirmek için sabırsızlanan Hüseyin Paşa, daha 18 Temmuz'da General Menou'nun İskenderiye'yi kolay vermeyeceğini ve savaşacağı haberini almıştır. Hatta Menou'nun, istihkâmlarını arttırarak, etraftan zahire topladığı vurgulanmıştır. Ayrıca İskenderiye'deki Fransızların iki takım olduğu ve bunların bir tanesinin çıkıp gitme taraftarı olduğu da gelen havadislerdendir. Bkz.: HAT. 88/3624, 88/3634, 153/6433, 249/14113; TSMA.e. 429/22, 429/26, 429/28, 429/29, 429/32, 429/49, 429/50, 429/51, 443/35, 536/26, 536/42, 536/43.

Bunun akabinde Küçük Hüseyin Paşa, yanlarına 6 İngiliz savaş gemisi verdiği Fransızları 11 Ağustos 1801'de gemilere bindirerek, Marye Boğazı'ndan memleketlerine göndermiştir. 12 Ağustos'ta da İngilizler İskenderiye'deki büyük ordularına katılmak üzere Reşid'i terk etmişlerdir. Onların ardından da Hüseyin Paşa 14 Ağustos'ta Reşid'den hareket etmiştir.⁶¹

17 Ağustos 1801'de İskenderiye'ye gelen Hüseyin Paşa, zaten şehri kuşatmış olan İngilizlerle birlikte askerlerini metrislere yerleştirmiş ve kararlaştırdığı gibi General Menou'ya teslim haberi göndermiştir. Ancak Fransa'dan yardım bekleyen Menou, olumlu cevap vermemiştir. Dolayısıyla İskenderiye'de dört taraftan mücadeleye girilmiştir. Bu noktada İskenderiye'nin doğusu ile batıdaki Acemi bölgesinde Osmanlı ve İngiliz kara askerleri vardır. Deniz tarafından da hem İngiltere hem de Osmanlı riyalelerinin yönettiği iki takım donanma bulunmaktadır. Güneyde Marye Boğazı'ndan açılan su yolu ile oluşan Maryetis (Maryot) Gölü'ne de ince donanma konuşlandırılmıştır.⁶²

Bu düzen çerçevesinde yapılan ilk müdahalede Acemi tarafında bulunan 3 adet Fransız gemisi batırılmıştır. Yine Fransızların İskenderiye Limanı'ndan Maryot Gölü'ne geçirdikleri şalopelerin bir kısmı zapt edilirken bir kısmı da yanarak, suya gömülmüştür. 20 Ağustos günü ise, General Eyre Coote komutasındaki 5 bin İngiliz askeri Acemi yakasında karaya sevk edilmiştir. Bu birliğin 22 Ağustos'ta gece saat ikide yürüyüşe geçmesiyle de topyekûn bir harekât gerçekleşmiştir.⁶³

General Coote, yapılan mücadele sonucu Acemi Adası'ndaki Fransız tabyasını 9 top ve 1 kıta humbarasıyla zapt etmiştir. Bunun yanı sıra 195 Fransız'ı da esir etmiştir. Deniz tarafında olan iki takım donanmanın 9 savaş gemisi de Müslüman Limanı olarak adlandırılan limana girerek, liman ağzını ele geçirmiştir. Bu başarının ardından Fransızların barışa yanaşacağını düşünen Küçük Hüseyin Paşa, İngiltere generalleri ile

⁶¹ *TSMA.e. 429/32, 443/35.*

⁶² *AE.SSLM.III. 428/24493, 199/11929; HAT. 153/6448, 154/6481, 156/6518, 163/6783, 265/15377; TSMA.e. 428/3, 429/28, 429/30, 429/32, 429/50, 429/51, 443/35, 536/17, 536/32, 536/39, 536/40, 536/41, 1168/29.*

⁶³ *AE.SSLM.III. 428/24493; HAT. 153/6448, 154/6481; TSMA.e. 428/3, 429/30, 429/32, 443/35, 536/17, 536/32, 536/39, 536/40, 536/41, 1168/29.*

görüşerek, 23 Ağustos gecesi sabaha iki saat kalımına kadar metrislerden top attırmıştır. Düşmanı zayıflatma gayesi güden bu girişimin akabinde Fransızlar yürüyüşe geçerek, müttefik kuvvetlere karşılık vermiştir. Ancak, her ne kadar biraz Osmanlı ve İngiliz askeri hayatını kaybetse de, Fransızlar geri püskürtülerek, tabyalarından ikisi daha alınmıştır.⁶⁴

Müttefik kuvvetlerin 10 gün 10 gece kadar süren bu mücadelesine İskenderiye'deki Fransız generali Menou daha fazla dayanamamıştır. Dolayısıyla o, 26 Ağustos 1801'de, İskenderiye'nin teslimi ve antlaşma şartlarını görüşmek üzere, 3 günlük ateşkes talebiyle, bir adamını Küçük Hüseyin Paşa ile İngiltere generallerinin yanına yollamıştır. Bu, her iki taraftan da kabul gördüğünden, hemen muharebe durdurulmuştur.⁶⁵

General Menou, 29 Ağustos'ta teslim şartlarını içeren bir kâğıt göndermiş, ancak onun belirttiği şartların bir kısmı müttefik kuvvetlerce kabul görmemiştir. Dolayısıyla onlar, Menou'ya şunları önermiştir;

*Maryetis Gölü'nden denize kadar olan bir sıra metris ve tabyanın yanı sıra, Acemi tarafındaki 2 palanka mühimmatıyla teslim edilecektir. Limanda bulunan savaş gemileri ile diğer tüccar tekneleri terk edilecek ve senetlerin mübadelesinden 10 gün sonra da İskenderiye Kalesi tahliye olunacaktır. Eğer bunu kabul etmezse harbe devam olunacaktır.*⁶⁶

General Menou'nun onayladığı bu şartların ardından Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa, General Hutchinson ve General Keith'le birlikte, Kahire'dekine benzer şekilde, 22 maddelik antlaşmayı 2 Eylül 1801'de imzalamıştır. Rehinler ile senetlerin değiştirilmesinin akabinde de, Fransızların boşalttığı palanka ve ordugahlara Osmanlı ile İngiliz askerleri yerleştirilmiştir. Fransızlardan alınan ganimetler de müttefik kuvvetler arasında pay edilmiştir.⁶⁷

Öte yandan, antlaşma metninde Fransızların 10 gün sonra İskenderiye'yi boşaltacakları belirtilmiş olsa da, bu mümkün olamamıştır. Çünkü memleketlerine

⁶⁴ AE.SSLM.III. 428/24493; C.AS. 1132/50281; HAT. 153/6448, 154/6481; TSMA.e. 428/3, 429/30, 429/32, 443/35, 536/17, 536/32, 536/39, 536/40, 536/41, 1168/29.

⁶⁵ HAT. 153/6448; TSMA.e. 443/35, 536/17, 536/32, 536/39, 536/40, 536/41.

⁶⁶ AE.SSLM.III. 428/24493; HAT. 1349/52713, 153/6448; TSMA.e. 443/35, 536/17, 536/32, 536/39, 536/40.

⁶⁷ AE.SSLM.III. 428/24493; HAT. 137/5649, 139/5752, 141/5835, 141/5867, 141/5869, 159/6639, 153/6448, 1667/15, 226/12595; TSMA.e. 443/35, 536/10, 536/16, 536/17, 536/32, 536/39, 536/40.

gönderilecekleri gemilerin temininde aksaklıklar yaşanmıştır. Dolayısıyla Fransızlar, ancak 15 Ekim 1801'de İskenderiye'den tamamen çıkmıştır. Ardından da 16 Ekim'de Küçük Hüseyin Paşa İskenderiye'ye girerek, III. Selim adına hutbe okutmuştur. General Menou'dan teslim aldığı şehrin anahtarlarını da, Süleyman Ağa ile İstanbul'a yollamıştır. Kendisine gazilik unvanı kazandıran bu başarıdan memnun olan III. Selim de, hem Osmanlı hem de İngiliz askerlerini çeşitli hediyelerle ödüllendirmiştir.⁶⁸

Kahire'nin ardından İskenderiye'nin de kurtarılmasıyla Mısır'daki Fransız sorunu bitmiştir. Ancak Mısır'daki problemler tam olarak çözülememiştir. Çünkü III. Selim'in yeni bir düzen kurmak istediği Mısır'da, "beyler meselesi" patlak vermiştir. İmparatorluğun müttefiki İngiltere de beyleri himaye ederek bu meseleye eklemlenmiştir.⁶⁹

Öte yandan, 1811'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun başını ağrıtabilecek olan bu sıkıntılı durum, zaten araları iyi olmayan Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa ile Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'yı da birbirine düşürmüştür. Şöyle ki; daha 18 Mayıs'ta Hüseyin Paşa, Rahmaniye'ye zahire almaya gelerek yakalanan Fransız esirlerinden, Kahire kapılarına Fransızlar tarafından tabyalar kurulduğunu ve bunun da orduda korkuya yol açtığından, bazı askerlerin kaçtığını öğrenmiştir. Bu noktada Hüseyin Paşa, 24 neferden oluşan Mısır beylerinin yarardan çok zararları olduğunu dile getirmiş ve Murad Bey ile iki beyin ölümünü örnek göstererek, onların eksilmesinin faydalı olduğunu belirtmiştir. Bu, beyler sorununun kendiliğinden de çözümü demektir. Fakat uygulamada işler farklı yürüdüğünden, Hüseyin Paşa rahatsızlığını beyan etmiştir. Zira ona göre, bir beylik boşalsa, yerine dört beylik tevcih olunmakta ve bu da Mısır'daki beylerin sayısını neredeyse 80-90'a çıkartmaktadır. Dolayısıyla Hüseyin Paşa, bunun Yusuf Ziya Paşa'ya bildirilmesini ve bu pratikten de vazgeçilmesini talep etmiştir. Ancak Hüseyin Paşa'nın

⁶⁸ *T.S.M.A.e.* 389/21, 389/22, 429/27, 429/51, 429/52, 429/53, 443/35, 536/34, 683/16, 709/80, 755/10, 1201/14; *C.A.S.* 666/27998; *C.S.M.* 6/268, 20/1021; *C.B.H.* 62/2941, 240/11131, 263/12163, 272/12557; *C.D.H.* 27/1326, 40/1994, 66/3280, 196/9784, 52/2552; *C.M.L.* 68/3101; *A.E.S.S.L.M.III.* 419/24020, 249/14483, 419/24018, 249/14483, 85/5131, 112/6782, 367/20942; *H.A.T.* 34/1614, 109/4331, 154/6485, 164/6854, 163/6781, 163/6782, 164/6841, 162/6732, 223/12445, 223/12472, 256/14705; *M.A.D.d.* 19604; *Y.B.O4.* 5-9.

⁶⁹ *T.S.M.A.e.* 298/13, 429/35, 429/36, 429/37, 429/41, 429/42, 429/43, 429/44, 429/46, 429/47, 755/10, 815/39, 874/19, 877/44; *H.A.T.* 84/3457, 85/3482, 85/3497, 86/3527, 86/3547, 86/3551, 87/3560, 87/3561, 87/3580, 87/3586, 87/3587, 87/3589, 88/3602, 88/3619, 89/3638, 96/3882, 124/5106, 124/5122, 153/6443, 153/6446, 155/6501, 157/6537, 157/6548, 157/6560, 159/6637, 118/4780, 141/5869, 168/7100, 169/7218, 223/12478, 258/14827, 1337/52162, 1483/51.

yazdığı yazıdan haberdar olan Yusuf Ziya Paşa'nın kapı kethüdası Seyyid Mehmed Efendi, vaziyeti önceden Yusuf Ziya Paşa'ya ileterek, işleri karıştırmıştır.⁷⁰

Seyyid Mehmed Efendi'nin yaptıkları bununla sınırlı değildir. Zira o, İskenderiye kuşatması sürerken Yusuf Ziya Paşa'nın kendisine yazdığı “...*Kapudân paşa beyleri istishâb ediyor. Mısır gereği gibi muhâsara olunmuş olduğundan güzel sûretle râbitası mümkün idi. Hattâ şürût-ı mukâvelenin bir iki mâddesi ifâde olundu kapudân paşa ‘acele itdi...*” sözlerini etrafa yaymıştır. Bundan etkilenen Küçük Hüseyin Paşa, durumu III. Selim’e bildirmiş ve beylerle birlik olmasını da, efendisinin işini görmek için, vaktin bir gereği olduğu şeklinde açıklamıştır. Bu noktada Mirahur Esad Bey’in takriri de bunu teyit eder niteliktedir. Çünkü Mısır beyleri, her ne kadar Yusuf Ziya Paşa Mısır beylerini orduya davet etmiş olsa da, ancak Hüseyin Paşa'nın verdiği teminlerle orduya desteğe gelmişlerdir.⁷¹

Küçük Hüseyin Paşa, Seyyid Mehmed Efendi'nin kendisine karşı yaptığı bu saygısızlığı III. Selim’e aksettirmiştir. Bundan tedirgin olan Yusuf Ziya Paşa ise, paşanın kendisi hakkında kötü bir şey söyleyip söylemediğini açık olarak III. Selim’e sorarak öğrenmek istemiştir. Bu noktada Mısır’da yeni bir düzen kurmayı tasarlayan III. Selim, arabuluculuk rolü üstlenerek, sadrazamına şöyle cevap vermiştir:

“...*Şimdiye dek kapudân paşa senin hilâfına bir şey yazmadı. Kapudân paşanın mizâcı ve senin hüsn-i sülûkun ma'lûmumdur. Doğrusu bu âna kadar hüsn-i imtizâc olunduğu pesend olunur hâlâtdan olmağla nezd-i hümayûnumda bâ'is-i mahzûziyyet olmuşdur. Lâzım olan maslahat benim matlûbum olan husûslara sa'y ve gayret etmektir. Kapudân paşa senin hakkında bir şey yazsa dahî ben ısgâ etmem. Seninle herhâlde ittifâk ederek şu beyler mâddesine vesâ'ir nizâma dikkat eyleseni ben kapudân paşaya yazdım. Göreyim seni ânın tavrına bakmayub bundan sonra dahî hüsn-i ittifâk ile matlûbum olan nizâma gayret edesin...*”⁷²

⁷⁰ HAT. 169/7145.

⁷¹ TSMA.e. 429/50, 755/10.

⁷² “*Senin hâlini ra'nâ bilürüm. A'lâ ve ednâdan çok sitekler çekdik. Cümlesine sabr ve tahammül eyledik. Sabrın nefîcesi hayır oldu. Cenâb-ı Hakka şükür eylesen. Senin hakkında bir kimesne senâdan gayrı bir şey bana ismâ' edemez. Müsterih olasin.*” “...*Allah'ın 'inâyetiyle muvaffak olduklarımız fütûhâtı çekemeyen biraz münâfık gâlibâ biraz şey yazmış ise bir dolu i'timad eylemeyesin. 'Alemallah kapudân paşanın böyle şey yazdığını işitmedim. Ben senin gayret ve sadâkatini ve bu seferde çektiğin elem ve mihneti ve sabr ve tahammülünü hüda 'alimdir herkesden ziyâde bilürüm ve istihdâm eylediğim kullarımın mizâc ve meşreblerini dahî ra'nâ bilürüm. Böyle tekeddür ve ızdırâb iktizâ etmez. Sen hâmil-i mühür ve sadâretsiz*

Ardından da yazdığı hatla kaptan paşasına şu öğütlerde bulunmuştur:

“Mısır Fransızlı yedinden nez‘ olundu. Lâkin Mısır yalnız Fransızlıdan alınmağla zabt olunmuş olmaz. ‘Înâyet-i Hakla beylerin dahî külliyyen def‘iyle ve nizâm tahtına girmekle olur. Senin ma‘lûmundur. Zirâ Fransızlıdan evvel dahî ma‘nen Mısır devlet-i ‘aliyyem hükmünde olmayub beyler zâlimlerinin yedlerinde idi. Bilürsün şimdi ‘înâyet-i Hakla ele girmişken yine beylerden birisi kalsa nizâm şöyle dursun ma‘âzallah evvelkiden on kat ziyâde fesâda sebep olur. Buna gâyet dikkat lâzımdır. Bundan sonra beylerden birisinin kalmamasına Allah ile ‘ahd eyledim. Kendülere kapucubaşılık vesâ‘ir diledikleri rütbeyi veririm. Ancak birisinin bundan sonra Mısır’da kaldığına rızâm yoktur. Bu husûsları sana ve sadr-ı a‘zama ifâde ve şu Mısır nizâmına güzelce sa‘y ile râbıta verilmesi matlûbum olduğunu ve mevâd-ı sâ‘ireyi ifâde için sâbık vezîr kethüdâsı Osman Efendi’yi yine kethüdâ nasbıyla me‘mûr ve irsâl eyledim. (...) Göreyim seni benim rızâm ve matlûbum üzere şu beylerin ve kâşiflerin birisinin Mısır’da kalmamasına sadr-ı a‘zam ile bi‘l-ittifâk gayret eylesin. Bu mâdde dahî Mısır’ın fethi gibi bana büyük hizmetdir ve sebep-i iftihârdır.”⁷³

Görüldüğü üzere III. Selim, Küçük Hüseyin Paşa ile Yusuf Ziya Paşa arasındaki gerginlikte ne kaptan paşasını ne de sadrazamını gücendirmiş, beyler meselesindeki sorumluluğu onların üzerine yükleyerek, ikisini de sakinleştirmiştir. Bu doğrultuda sadrazam kethüdâsı olarak Mısır’a gönderdiği Osman Efendi de, önce Hüseyin Paşa ile görüşmüştür. Ancak Hüseyin Paşa bu sırada İskenderiye kuşatmasındadır ve beyler maddesi için kuşatma bittiği anda Kahire’ye geleceğini Osman Efendi’ye bildirmiştir. Bu konuda yaptığı gizli planı da şöyle açıklamıştır:

İskenderiye ele geçtiğinde, sadrazamla konuşmak ve veda etmek amacıyla bir günlüğüne akşama yakın bir vakitte nehir yoluyla hızlıca Bulak’a vasıl olacağım. Ertesi sabah, sadrazam hazretleri ve sen, Mısır beyleri ile beraber Bulak’ta belirlenen yerde olun. Biraz sohbet edip, kahve içtikten sonra, beylerin hepsini tutuklayacak ve gemilere koyacağım. Hâlihazırda İskenderiye’de bulunan beş beyi de Hüsrev Paşa yakalayacak.

Yine Hüseyin Paşa, İngilizlerin Mısır’daki nizama karışmayacağını belirttiklerini, ancak tersi olursa da önlemini alacaklarını dile getirmiş, Mısır valiliğine

o kapudân paşadır. Artık böyle şeyler kalem ile edâ olunmaz. Mülâkatımızda sana olan teveccühümü anlarsın...” Bkz.: TSMa.e. 429/6, 429/33, 429/39, 429/50.

⁷³ TSMa.e. 429/42. Aynı öğütler Yusuf Ziya Paşa’ya da yapılmıştır. Bkz.: TSMa.e. 429/41.

aday gösterilen Rumeli valisi Hakkı Paşa, Seydi Ali Paşa ve Hüsrev Paşa ile ilgili de şunları vurgulamıştır:

*Hakkı Paşa uygundur. Ama Rumeli'deki durum ortadayken, yerinden oynatmak abestir. Seydi Ali Paşa da devlet terbiyesi görmemiştir. Daha önce Trablus'tan firar ederek, Mısır'a gelmiş ve devlete ihanet eden Murad Bey'in himayesine girmiştir. Dolayısıyla vali olsa da, devlete hizmeti ve sadakati soru işaretidir. Hüsrev Paşa ise gençtir ama devletin işleyişini iyi bilmektedir. Fakat bir müddet kethüdam olduğundan, bu olsun da diyemem. Eğer dersem, bana sonrasında kusur bulunur.*⁷⁴

Küçük Hüseyin Paşa, 30 Ağustos 1801 tarihli yazısında bu düşüncelerini merkeze de iletmiştir. Ancak o, her ne kadar Hüsrev Paşa sonrasında Mısır valisi olsa da, III. Selim'in beğendiği beyler meselesi ile ilgili planını tam olarak gerçekleştirememiştir. Çünkü Sadrazam Yusuf Ziya Paşa ile anlaşmazlıkları alttan alta sürmektedir. Şöyle ki; aslında Hüseyin Paşa, daha Kahire'de iken bu planını Yusuf Ziya Paşa ile paylaşmış ve İskenderiye'den geri gelene kadar da Kahire'de olan beylerin bir yere salıverilmemesi konusunda uzlaşmıştır. Nihayetinde beyler, rahat durmamakta, iltica gayesiyle İngiliz generalleri ile gizli ve açık olarak iletişim kurmaktadır. Fakat Hüseyin Paşa'nın Kahire'den çıkmasının akabinde Yusuf Ziya Paşa, zahire sevki için Elfi Mehmed Bey'i Said'e yollamıştır. Ama Elfi Mehmed Bey, Kahire'den yola çıkmadan evvel, peşinden gitmeleri için diğer Mısır beylerini de ayartmıştır. Bu da Hüseyin Paşa ile Yusuf Ziya Paşa'nın planının boşa çıkması anlamı taşımaktadır. Dolayısıyla Hüseyin Paşa, böyle olmaması taraftarıdır ve planı teyit etmek için Yusuf Ziya Paşa'ya mektup göndermiştir. Lakin aldığı cevap pek hoş değildir. Zira Yusuf Ziya Paşa, aksini iddia etse de, “*bu iş için gelecek iseniz zahmet çekip gelmeyin*” karşılığını vererek, Hüseyin Paşa'yı gücendirmiştir. Bundan mütevellit Hüseyin Paşa, “*Yusuf Ziya Paşa benim Kahire'ye varmama izin vermemiş, artık ben Kahire'ye gitmem*” diye ayak diremiştir.⁷⁵

⁷⁴ HAT. 84/3457, 155/6501; TSMA.e. 536/37.

⁷⁵ HAT. 85/3497, 155/6501, 157/6558, 163/6781; TSMA.e. 429/33, 429/35, 429/37, 429/43, 429/45, 429/46, 755/10, 785/2. Yusuf Ziya Paşa, Hüseyin Paşa'ya gönderdiği kâğıtta, yalnız gelmeyesiniz tabiri olmadığını belirtmekte ve eğer öyle yazılı ise hakkında gerekenin yapılmasını talep etmektedir. O, ilgili yazıda, İngiliz generali Hutchinson'un beyleri himayesinin merkeze sorulduğunu ve bu yazıya cevap gelene kadar da Hüseyin Paşa'nın İskenderiye nizamına gayret göstermesinin daha iyi olacağını vurguladığını beyan etmektedir.

Bu doğrultuda baştaki planını değiştiren Küçük Hüseyin Paşa, Hüsrev Paşa'nın Mısır valiliğine atanmasını fırsat bilerek, Kahire'deki kuvvetli beylerden Cercavi Osman Bey, Bardisi Osman Bey ve kethüda İbrahim Ağa'yı hem maaşlarını hem de Hüsrev Paşa'nın istikbalini konuşmak üzere yanına çağırmıştır. Bunu Yusuf Ziya Paşa'ya da bildiren Hüseyin Paşa, beylerin gönderilmesini ondan talep etmiştir. Yusuf Ziya Paşa'nın da iknasıyla Hüseyin Paşa'nın davetini kabul eden beyler, korkularına rağmen Reşid'e ulaşmışlardır. Ardından da Hüseyin Paşa'ya haber ederek, İngilizlerle beraber İskenderiye'ye geleceklerini iletmişlerdir. Bu konuda Hüseyin Paşa'nın tavrı nettir ve onlara şöyle cevap vermiştir:

“Gelip gelmemenizin bana ne faydası ne de zararı vardır. Ben işlerinizi müzakere etmek için, daha önceki vaatlerime bağlı kalarak sizi çağırdım. Ancak yalnız olarak doğrudan bana gelerseniz ne güzel, hoş geldiniz. Lakin İngiltere askeri ile gelmeniz ayıptır, istemem, geldiğiniz yere geri dönün.”

Dolayısıyla Hüseyin Paşa'nın bu etkili cevabı karşısında eli kolu bağlanan beyler, aldıkları aman kâğıtlarıyla mecburen İskenderiye'ye gitmiştir.⁷⁶

Cercavi Osman Bey, Bardisi Osman Bey ve kethüda İbrahim Ağa'nın İskenderiye'ye gitmesiyle, Mısır beylerini yakalama planını devreye sokmak isteyen Küçük Hüseyin Paşa, Yusuf Ziya Paşa'nın muhalefetiyle karşılaşmıştır. Zira Yusuf Ziya Paşa, General Hutchinson'un beyleri himaye etmesinin devletin verdiği bir görev mi olduğunu yoksa kendi isteğiyle mi beyleri himaye ettiğini öğrenmek için merkeze bir yazı yazmıştır ve bunun cevabının gelmesinin beklenilmesinin daha iyi olacağı kanaati taşımaktadır. Yine Yusuf Ziya Paşa, Hüseyin Paşa'nın, eğer bu cevap gelmeden harekete geçerse, en azından Hutchinson'la müzakere edip, ondan, *biz Devlet-i Aliyye'nin yardımına geldik, memleket nizamına karışmayız* mealinde bir yazı almasının, işin sorunsuz halledilmesine yardımcı olacağı düşüncesindedir. Çünkü aksi takdirde bu mesele, iki devlet arasında soruna yol açacak türdendir. Bu noktada ısrarlı davranan Yusuf Ziya Paşa'ya, Hüseyin Paşa şu karşılığı iletmiştir: *“Siz bu tarafı düşünmeyin. O gün belli olduğunda ben hiçbir dedikoduya mahal vermeden, yanımda olanları takımlarıyla beraber donanmaya kaldırım.”*⁷⁷

⁷⁶ TSMA.e. 755/10, 786/52.

⁷⁷ TSMA.e. 755/10, 786/52.

Küçük Hüseyin Paşa'nın beklediği gün Fransızların 15 Ekim 1801'de İskenderiye'den çıkarılması ile gelmiştir. Zaten bu esnada merkezden de İngilizlerin devletin iç işlerine karışmaya yetkili olmadıkları teyit edilmiştir. Dolayısıyla bunun akabinde önce Yusuf Ziya Paşa harekete geçerek, kimsenin mal ve canına zarar vermeden, Şeyhülbeled İbrahim Bey ile Kahire'deki diğer beyleri 20 Ekim 1801'de kaldırmıştır. Ancak içlerinden Ebu Diyab Selim Bey, birkaç adamıyla beraber Said'e firar ederken, onun 40-50 nefer adamı da Gize'de oturan İngiltere kumandanına iltica etmiştir. Her ne kadar Yusuf Ziya Paşa yazdığı bir kâğıtla bu adamları istemiş olsa da, bundan bir sonuç elde edememiş ve Gize'deki İngiliz kumandanı da gelen kâğıdı General Hutchinson'a iletmiştir.⁷⁸

Bunun üzerine Hutchinson, General Charles Stuart'ı Küçük Hüseyin Paşa'ya göndermiş ve durumu görüşmek için kendisinden bir görevli istemiştir. Ardından da Hüseyin Paşa'nın yolladığı görevliye şunları söylemiştir:

Reşid'de olan General David Baird'i Yusuf Ziya Paşa'nın kaldırdığı bütün beyleri talep eylemesi için görevlendirdim. Verirler ise ne güzel ama inat ederler ise savaş ile almasını Baird'e tembihledim. Ayrıca İngiltere Devleti ile Devlet-i Aliyye'nin savaş halinde olduğunu, bunu kendi kendime etmediğimi ve devletim tarafından bu işe memur olduğumu da Yusuf Ziya Paşa'ya mektupla ilettilim.

Hutchinson'un bu sözlerini 26 Ekim 1801 tarihli arzıyla merkeze aktaran Küçük Hüseyin Paşa, vaziyetten Yusuf Ziya Paşa'nın haber edilmesini talep etmiş ve Hutchinson'u şu şekilde sakinleştirmeye çalıştığını dile getirmiştir: *Müttefik iki devlet arasında bu tür bir sorun ortaya çıksa da dostane hallolunur. Bu tür bir hareketi sizden beklemezdim. İngiltere Devleti'ni biz yine dost ve müttefik biliriz.*⁷⁹

Küçük Hüseyin Paşa iki devlet arasındaki dostluğa vurgu yaparak General Hutchinson'u sakinleştirmeye çalışsa da, 22 Ekim 1801'de kendisi de yanındaki beyler için harekete geçmiştir. Bu noktada 7 nefer ümera ve Murad Bey'in kethüdası İbrahim Ağa ile birkaç kâşifi, Hüsrev Paşa'nın Mısır valiliğini kutlamak bahanesiyle filikalarıyla

⁷⁸ TSMA.e. 298/13, 429/35, 429/36, 429/43, 429/45, 439/46, 577/9, 786/52, 1195/20; HAT. 157/6537, 267/15561. Yusuf Ziya Paşa, Küçük Hüseyin Paşa'nın iddia ettiği gibi beyler maddesi ile ilgili kendisine Hutchinson'dan bir yazı gelmediğini, kendisinin hem Gize'ye hem de Reşid'e casuslar göndererek durumu incelediğini belirtmiştir.

⁷⁹ HAT. 157/6537, 88/3602.

Maryetis Gölü'ndeki firkateye davet etmiştir. Zira burada onlar tutuklanacak ve üç ambarlıya hapsedilecektir. Ancak firkateye binen beyler, yolda durumun farkına varmışlar ve birkaç kalyoncuyu katletmişlerdir. Çıkan arbedede Cercavi Osman Bey, Aşkar Osman Bey, Melelvani Mehmed Bey, Küçük Murad Bey, İbrahim Kethüda ile Çukadar Salih ölürken, Bardisi Osman Bey, Şerkavi Mehmed Bey, Kileri Ahmed Bey, Osman Kâşif, Süleyman Kâşif ve Ali Kâşif de yaralı olarak üç ambarlıya kaldırılmıştır.⁸⁰

Yusuf Ziya Paşa'nın ardından Küçük Hüseyin Paşa'nın da yanında olan beyleri kaldırmış olması, General Hutchinson'un hoşuna gitmemiştir. Bu noktada o, Hüseyin Paşa'yı savaşa tehdit ederek, hayatta olan beyleri teslim etmesini istemiştir. İki devlet arasında sorun çıkmamasına uğraşan Hüseyin Paşa da, onun bu talebine razı olmuştur. Akabinde de III. Selim'in İstanbul'a dönmesi yönündeki çağrılarını dikkate alan Hüseyin Paşa, Mısır'daki işleri Yusuf Ziya Paşa ile Hüsrev Paşa'ya bırakarak, 7 Aralık 1801'de Dersaadet'e gelmiştir.⁸¹

Kaptanıderya Küçük Hüseyin Paşa her ne kadar Mısır'daki beyler meselesine bir çözüm bulamamış olsa da, sonradan dahil olduğu Mısır seferinde gösterdiği çabayla, III. Selim nezdindeki yerini korumuştur. Ömrünün geri kalan zamanlarında ise Hüseyin Paşa, rutin Akdeniz seferlerine devam etmiş ve yakalandığı verem hastalığı sonucu 7 Aralık 1803'te vefat etmiştir.⁸²

Sonuç

Görüldüğü üzere, denizcilik tecrübesi olmadan kaptanıderyalığa getirilmiş olan Küçük Hüseyin Paşa, her ne kadar kaptanıderyalığını pek test etme fırsatı yakalayamamış olsa da, rutin seyrüseferler haricinde çıktığı iki deniz seferinde de uyguladığı taktikler ve kazanmış olduğu başarılarla, ne yaptığının bilincinde olan güçlü bir kaptan paşa profili çizmektedir. Bu noktada o, kaptan paşalığı döneminde imparatorluğun Akdeniz'deki imajını da tazelemiştir. Dolayısıyla meslekten yetişmiş kişilerin kaptanıderyalığa daha layık oldukları yönündeki genel kanı⁸³, Hüseyin Paşa nezdinde geçersizdir. Bunda, onun, kaptanıderyalık öncesinde sahip olduğu yirmi beş yıllık devlet hizmeti deneyiminin payı

⁸⁰ *T SMA.e.* 298/13, 429/35, 429/43, 439/46, 577/9, 786/52, 1195/20; *HAT.* 157/6537, 267/15561; Ahmed Vâsıf Efendi, ...*Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 606.

⁸¹ *T SMA.e.* 429/37, 429/43, 429/45, 429/46, 577/9, 786/52, 815/39, 877/44, 1195/20; *HAT.* 87/3565, 87/3561, 87/3569, 87/3586, 87/3589, 88/3602, 157/6537, 166/6936, 176/7658; *C.SM.* 56/2821; *V. S. Arıkan, III. Selim'in Sırkatibi...*, s. 365.

⁸² *T SMA.e.* 785/79; *HAT.* 256/14670; Ahmed Vâsıf Efendi, ...*Hakâ'iku'l-Ahbâr*, s. 776, 814, 821.

⁸³ İdris Bostan, "Kapudan Paşa", *DİA*, c. 24, İstanbul 2001, 354-355.

muhakkaktır. Zaten birlikte büyüdüğü III. Selim'in Hüseyin Paşa'yı kaptanıderyalığa seçmesi de bundandır. Nihayetinde Hüseyin Paşa, donanmanın ihtiyaç duyduğu ıslahatı kavrayıp, uygulayacak niteliktedir⁸⁴, ki modern Osmanlı denizciliğinin kurucusu yaftası da bunun bir nişanesidir. Ancak yine de bütün bunlar, tek başına Küçük Hüseyin Paşa'ya ithaf edilmemelidir. Zira gerek seferlerde gerekse donanmadaki işlerde diğer devlet adamlarının da katkıları son derece önemlidir.

Öte yandan, Küçük Hüseyin Paşa'nın hem hanedana damat olması hem de III. Selim'e olan yakınlığı, bu süreçte ona saygınlık kazandırmıştır. Bu, Mısır beylerinin, Mısır seferi sırasında Sadrazam Yusuf Ziya Paşa yerine onun çağrısıyla orduya destek vermeleri örneğinde açık olarak görülmektedir.

Bununla birlikte, Hüseyin Paşa'nın sahip olduğu prestijin, olumsuz yansımaları da azımsanmayacak ölçüdedir. Valide Sultan ve kethüdası Yusuf Ağa'nın Hüseyin Paşa'yı gözden düşürme girişimleri, bunun bir veçhesidir. Mısır seferinde de Sadrazam Yusuf Ziya Paşa bunlara eklenmiştir. Çünkü Küçük Hüseyin Paşa, sonradan dahil olduğu Mısır Seferi'nde, gösterdiği çabayla, serdar-ı ekrem olarak Mısır'da bulunan Yusuf Ziya Paşa'dan bir anlamda rol kapmış gibidir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Sultan III. Selim (AE.SSLM.III.) 1/28, 18/1071, 22/1265, 22/1284, 25/1404, 68/4093, 68/4119, 69/4123, 71/4246, 71/4260, 85/5131, 112/6782, 129/7821, 187/11272, 199/11929, 228/13315, 250/14515, 249/14483, 347/19982, 367/20942, 419/24018, 419/24020, 428/24491, 428/24492, 428/24493.

Bâb-ı Âsâfi Dîvân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHH.d.) 9, 211.

⁸⁴ Daniel Panzac, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2018, s. 216.

Cevdet Askeriye (C.AS.) 30/1380, 31/1405, 78/3665, 97/4401, 236/9972, 383/15840, 401/16537, 489/20419, 613/25857, 666/27998, 672/28231, 789/33421, 986/43021, 986/43037, 1004/43920, 1072/47196, 1131/50208, 1132/50281.

Cevdet Bahriye (C.BH.) 18/864, 23/1094, 26/1219, 41/1916, 46/2156, 62/2941, 113/5463, 128/6191, 131/6341, 142/6854, 144/6941, 240/11131, 248/11513, 263/12163, 272/12557.

Cevdet Dahiliye (C.DH.) 27/1323, 27/1326, 40/1994, 52/2552, 66/3280, 77/3806, 128/6357, 196/9784.

Cevdet Hariciye (C.HR.) 50/2471, 26/1300, 64/3155, 119/5918, 121/6021, 144/7168.

Cevdet Maliye (C.ML.) 68/3101, 428/17317.

Cevdet Saray (C.SM.) 6/268, 20/1021, 56/2821.

Cevdet Zabtiye (C.ZB.) 18/896.

Hatt-ı Hümayûn (HAT.) 23/1097, 31/1444, 31/1461, 34/1614, 79/3303, 83/3446, 84/3457, 85/3482, 85/3479, 85/3497, 86/3518, 86/3527, 86/3547, 86/3551, 87/3560, 87/3561, 87/3565, 87/3569, 87/3580, 87/3586, 87/3587, 87/3589, 88/3602, 88/3619, 88/3624, 88/3634, 89/3638, 89/3648, 96/3882, 109/4331, 113/4514, 114/4548, 114/4581, 118/4780, 124/5106, 124/5122, 137/5622, 137/5649, 137/5650, 139/5748, 139/5752, 139/5766, 140/5817, 141/5835, 141/5864, 141/5867, 141/5869, 142/5875, 145/6122, 153/6433, 153/6443, 153/6445, 153/6446, 153/6448, 153/6450, 153/6456, 154/6467, 154/6472, 154/6473, 154/6474, 154/6479, 154/6480, 154/6481, 154/6485, 154/6488, 154/6491, 154/6496, 154/6498, 154/6500, 155/6501, 155/6503, 155/6505, 155/6506, 155/6512, 155/6513, 155/6514, 156/6518, 156/6520, 156/6522, 156/6524, 157/6537, 157/6540, 157/6546, 157/6548, 157/6558, 157/6560, 157/6563, 157/6568, 157/6574, 158/6580, 158/6585, 158/6598, 158/6606, 158/6607, 159/6624, 159/6625, 159/6637, 159/6639, 159/6643, 159/6653, 159/6656, 159/6661, 162/6732, 162/6746, 163/6780, 163/6781, 163/6782, 163/6783, 163/6793, 163/6796, 163/6797, 164/6804, 164/6806, 164/6825, 164/6831, 164/6837, 164/6841, 164/6854, 165/6856, 165/6860, 165/6900, 165/6906, 166/6936, 168/7100, 169/7145, 169/7216, 169/7218, 176/7658, 198/9961, 198/9965, 203/10509, 208/11036, 212/11507, 223/12445, 223/12472, 223/12478, 226/12584, 226/12595, 230/12800, 239/13389, 240/13425, 240/13428,

240/13435, 240/13476, 240/13477, 242/13561, 242/13593, 242/13601, 243/13637, 244/13739, 246/13842, 249/14084, 249/14113, 256/1467, 256/14705, 256/14717, 257/14764, 258/14827, 259/14965, 261/15045, 261/15059, 262/15105, 262/15129, 263/15177, 263/15183, 264/15301, 264/15337, 265/15377, 266/15471, 267/15561, 267/15583, 270/15756, 270/15787, 274/16141, 1337/52162, 1349/52713, 1436/59038, 1480/1, 1483/51, 1667/14, 1667/15.

Maliyede Müdevver Defterler (MAD.d.) 19604.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d.) 2095, 2108.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e.) 298/13, 389/21, 389/22, 411/19, 428/3, 428/19, 428/26, 428/43, 428/45, 428/55, 428/60, 428/64, 428/66, 428/67, 428/71, 429/1, 429/2, 429/3, 429/5, 429/6, 429/7, 429/8, 429/9, 429/10, 429/11, 429/12, 429/13, 429/14, 429/15, 429/16, 429/17, 429/18, 429/19, 429/20, 429/21, 429/22, 429/23, 429/24, 429/25, 429/26, 429/27, 429/28, 429/29, 429/30, 429/32, 429/33, 429/35, 429/36, 429/37, 429/39, 429/40, 429/41, 429/42, 429/43, 429/44, 429/45, 429/46, 429/47, 429/49, 429/50, 429/51, 429/52, 429/53, 443/35, 446/14, 446/15, 446/16, 481/38, 534/24, 536/1, 536/2, 536/3, 536/4, 536/5, 536/7, 536/8, 536/10, 536/16, 536/17, 536/20, 536/21, 536/22, 536/23, 536/24, 536/25, 536/26, 536/27, 536/28, 536/29, 536/30, 536/31, 536/32, 536/34, 536/35, 536/36, 536/37, 536/39, 536/40, 536/41, 536/42, 536/43, 557/15, 576/68, 576/69, 577/6, 577/9, 577/11, 638/10, 645/3, 662/25, 665/36, 668/38, 672/7, 674/7, 674/9, 674/31, 682/14, 683/16, 683/36, 684/3, 684/4, 684/20, 706/24, 709/80, 731/55, 745/67, 755/10, 755/14, 760/10, 760/11, 784/38, 785/2, 785/79, 786/48, 786/50, 786/51, 786/52, 815/39, 874/19, 877/44, 877/4, .883/17, 1168/29, 1169/25, 1174/53, 1195/20, 1201/14.

Yabancı Arşivler Bulgaristan Arşivi (YB.04.) 5/9.

Diğer Kaynaklar

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c. 5, 1309.

Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr*, Haz.: Hüseyin Sarıkaya, Çamlıca Yay., İstanbul 2017.

Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr*, İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi, TY, nr. 314.

Aktepe, Münir, "Husayn Pasha (Küçük Hüseyin Pasha)", *The Encyclopedia of Islam*, c. III, 1986, s. 627-628.

Arıkan, V. Sema, *III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme*, TTK, Ankara 1993.

Bostan, İdris, "Kapudan Paşa", *DİA*, c. 24, İstanbul 2001, 354-355.

Çelik, Yüksel, "III. Selim Devrinde Mısır'da Osmanlı-İngiliz Rekabeti (1798-1807)", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yay., İstanbul 2010, s. 351-366.

Çelik, Yüksel, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa: II. Mahmud Devrinin Perde Arkası*, TTK, Ankara 2013.

Çolak, Kamil, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, S. 2, 2008, s. 141-183.

Erkutun, Mehmet İlkin, *Darendeli İzzet Hasan Ziyânâme (Sadrazam Yusuf Ziya Paşa ve Fransızların İşgali Üzerine Yapılan Osmanlı Devleti'nin Mısır Seferi 1798-1802) Tahlil ve Tenkidli Metin*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

Göyünç, Nejad, "Hüseyin Paşa, Küçük", *DİA*, c. 19, İstanbul 1999, s. 6-8.

Göyünç, Nejad, "Kapudan-ı Deryâ Küçük Hüseyin Paşa", *Tarih Dergisi*, c. 2, S. 3-4, İstanbul 1952, s. 35-50.

Karal, Enver Ziya, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1938.

Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, c. 3, Haz.: Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

Mordtmann, J. H., "Hüseyin Paşa (Küçük)", *İA*, c. 5/1, İstanbul 1987, s. 654-655.

Panzac, Daniel, *Osmanlı Donanması (1572-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2018.

Shaw, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, Kapı Yay., İstanbul 2008.

Şakul, Kahraman, “Diplomatik Bir Mesele Olarak İaşe: Rus Donanmasının Osmanlılar Tarafından İaşesi”, *Eskiçağ’dan Modern Çağ’a Ordular -Oluşum, Teşkilât ve İşlev-*, ed. Feridun M. Emecen, Kitabevi Yay., İstanbul 2008, s. 387-410.

Şakul, Kahraman, “Osmanlılar Fransız İhtilâli’ne Karşı: Adriyatik ve İtalya Sularında Osmanlı Donanması”, *Nizâm-ı Kadîm’den Nizâm-ı Cedîd’e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yay., İstanbul 2010, s. 255-313.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbi (Napolyon’un Mısır Seferi) III.ncü Cilt 5.nci Kısım Eki, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara 1987.

Ünlü, Ertan, “Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa’nın Gelirleri ve Giderleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 40/69, 2021, s. 234-265.

Ünlü, Ertan, “Kaptan-ı Derya Küçük Hüseyin Paşa’nın Rumeli Seraskerliği”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2/4, 2021, s. 457-489.